

SINT-ELISABETH BEGIJNHOF

FASE 10 : BUITENAANLEG

PRE-ADVIESDOSSIER 31 AUG 2016

STOOPARCHITECTEN BV BVBA
RUE TERRAQUE 35 BE 7861 WANNEBECQ
TEL 0032.68.454650 FAX 0032.68.454651
INFO@PAUWELS-STOOPARCHITECTEN.BE

PH. PAUWELS ARCHITECT
BEVERLAAI 49 BE 8500 KORTRIJK
TEL 00.32.56.224800
INFO@PAUWELS-STOOPARCHITECTEN.BE

BOUWHISTORISCHE NOTA SINT-ELISABETH BEGIJNHOF

INHOUD

Voorwoord

1. Het Sint-Elisabeth Begijnhof te Kortrijk
 - i. Administratieve gegevens
 - ii. Inleiding
 - iii. Evolutie van het Kortrijkse Begijnhof in woord en beeld
 - iv. Overzichtskaart datering woningen conform de gegevens, opgegeven door P. Despriet
 - v. Ruimtelijke evolutie van het begijnhof. Kaart en legende gereproduceerd door V. Vandommele
 - vi. Interpretatie
2. Buitenaanleg
 - i. Inleiding
 - ii. Evolutie van de binnenhoven in woord en beeld
 - iii. Interpretatie
3. Bronnenonderzoek en aanbevelingen

BRONNEN

VOORWOORD

Deze studie heeft als doel bij de huidige restauratiefase 10; de restauratie van de volledige buitenaanleg binnen het Begijnhof; een overzicht te geven van de bouwhistoriek van het Begijnhof te Kortrijk op basis van de aangereikte en reeds onderzochte bronnen.

De gehanteerde methodiek is afgeleid van de DIVE-approach; het resultaat van een onderzoeksproject 'Sustainable Historic Towns: Urban Heritage as an Asset of Development', dat gedurende de periode 2003-2005 in Noorwegen plaatsvond. De analyse focust op de historische betekenissen, de mogelijkheid tot ontwikkeling en de mogelijkheid tot verandering van het culturele erfgoed op het vlak van ruimtelijke planning.

De afkorting 'DIVE' slaat op Describe (beschrijven), Interpret (interpreteren), Valuate (waarderen) en Enable (inschakelen).¹ DIVE wordt voorgesteld als een stappenplan, waarbij deze termen één voor één toegepast worden, maar het doel hiervan is enkel rationele duidelijkheid te scheppen. In de praktijk zullen deze elementen geleidelijk aan door elkaar vloeien. Binnen deze studie is het de bedoeling om de eerste twee stappen te zetten, namelijk het beschrijven en interpreteren, zodanig dat deze info aan derden kan worden doorgegeven voor volgende stappen.

Binnen de eerste fase 'Describe' wordt zoveel mogelijk data omtrent de site verzameld. Verschillende bronnen worden nagegaan en in volgende stap met elkaar vergeleken. Bedoeling is tevens de ruimtelijke en historische gegevens met elkaar in contact te brengen. Hierbij is het van belang om beeldmateriaal een prominente rol te geven, en niet enkel als aanvulling op de tekst. Dit laat toe om in het verleden te "kijken" en mede de historische gelaagdheid bloot te leggen. Iconografie en tijdsgerelateerde gebeurtenissen worden naast elkaar chronologisch weergegeven.

¹ Zie: D.A. Reinart, *The Dive approach: Tool for activating the development potential of cultural heritage resources in urban planning and dive*, n.a.v. International Scientific Conference: Urban heritage, research, interpretation, education, Vilnius, 25-26 november 2007, p. 8-11.

1. Het Sint-Elisabeth Begijnhof te Kortrijk

i. Administratieve gegevens

Provincie: WEST-VLAANDEREN

Gemeente: 8500 Kortrijk

Ligging: Begijnhof

Kadastraal: 3^e afd., sectie H, nrs. 172B, 194C

Beschermingen: OW000740

Type object: monument

Datum besluit: 1937-04-19

Datum Belgisch Staatsblad: 1937-05-22

OW002082

Type object: monument

Datum besluit: 2003-08-21

Datum Belgisch Staatsblad: 2004-02-27

ii. Inleiding

Het Sint-Elisabeth Begijnhof is in het centrum van Kortrijk gelegen, tussen twee oude kerken. Ten noorden ervan bevindt zich de Onze-Lieve-Vrouwekerk, ten zuiden de Sint-Maartenskerk. Ten westen wordt het hof begrensd door de Begijnhofstraat, ten oosten bevinden zich de woningen 10 tot 20, die met hun tuintjes naar het naastliggende park gericht zijn.

Dit begijnhof was in oorsprong volgens het stadstype georganiseerd. Het volgde het model van een middeleeuwse stad, maar dan op kleinere schaal.² Het huidige begijnhof is geëvolueerd naar het gemengde type; met name een combinatie van het stadstype en het pleinbegijnhof.³

In het document, opgemaakt door Unesco staat:

‘The status of Beguines gave these much respected women a cultural and social role to play within their community , combining self-government with a form of democracy: the Beguines elected their superior, the Grande Dame, who was supported by a council which managed the general affairs of the community, which consisted of the superiors of the convent and the infirmary, each of whom managed her own organization and economy.’⁴

Het begijnhof functioneerde dus als een autonome gemeenschap, met eigen inkomsten en uitgaven. Om inzicht te krijgen in het reilen en zeilen ervan, wordt achtereenvolgens een overzicht gegeven van de verschillende personen die verbonden waren aan het hof en een lijst van de samenstellende delen.

² ‘The béguinages were organized according to one of two models: one, the city type, reflecting on a smaller scale the model of a medieval city, with a plot set aside for the cemetery, or the square where the church is built; the other, the courtyard type, with a central area, varying in shape and often consisting of a lawn planted with trees, where the church is located, and around which the houses are aligned. A third or mixed type, the result of certain extensions in the 17th and 18th centuries, combines both layout. Zie: <http://whc.unesco.org/uploads/nominations/855.pdf>, p. 294.

³ Zie: BODDIN, P., *Restauratie van het huis van de grootjuffrouw in het Begijnhof te Kortrijk*, (onuitgeg. Masterthesis, Katholieke Hogeschool Sint-Lieven, Departement Industrieel Ingenieur, Campus Rabot), Gent, 2000-2001, p. 8.

⁴ Zie: <http://whc.unesco.org/uploads/nominations/855.pdf>, p. 292.

Personen verbonden aan het hof.

Elk begijnhof was onafhankelijk en had bijgevolg zijn eigen statuten. Het hof werd geleid door een grootjuffrouw, bijgestaan door een raad. Deze raad bestond uit de oversten van het convent en de ziekenzaal. In het werk van P. Debrabandere en P. Despriet is sprake van een gezellin en een ontvanger, die de grootjuffrouw bijstond.⁵ Deze ontvanger was steeds een priester. Tevens wordt bij P. Despriet vermelding gemaakt van een kosteres, een portierster, een tuinman, een biechtvader en een kapelaan die de missen opdroeg.

Het aantal inwonende begijnen varieerde doorheen de tijd; van een meesteres en 7 begijnen in 1393 tot 52 in 1606, wanneer een beperking ingesteld werd. Eind 17de eeuw zou dit tot een 100-tal oplopen om in de eeuwen erna drastisch te verminderen. De dagelijkse activiteiten van de begijnen bestonden uit het verzorgen van zieken en de educatie van kinderen.⁶

Samenstellende delen.

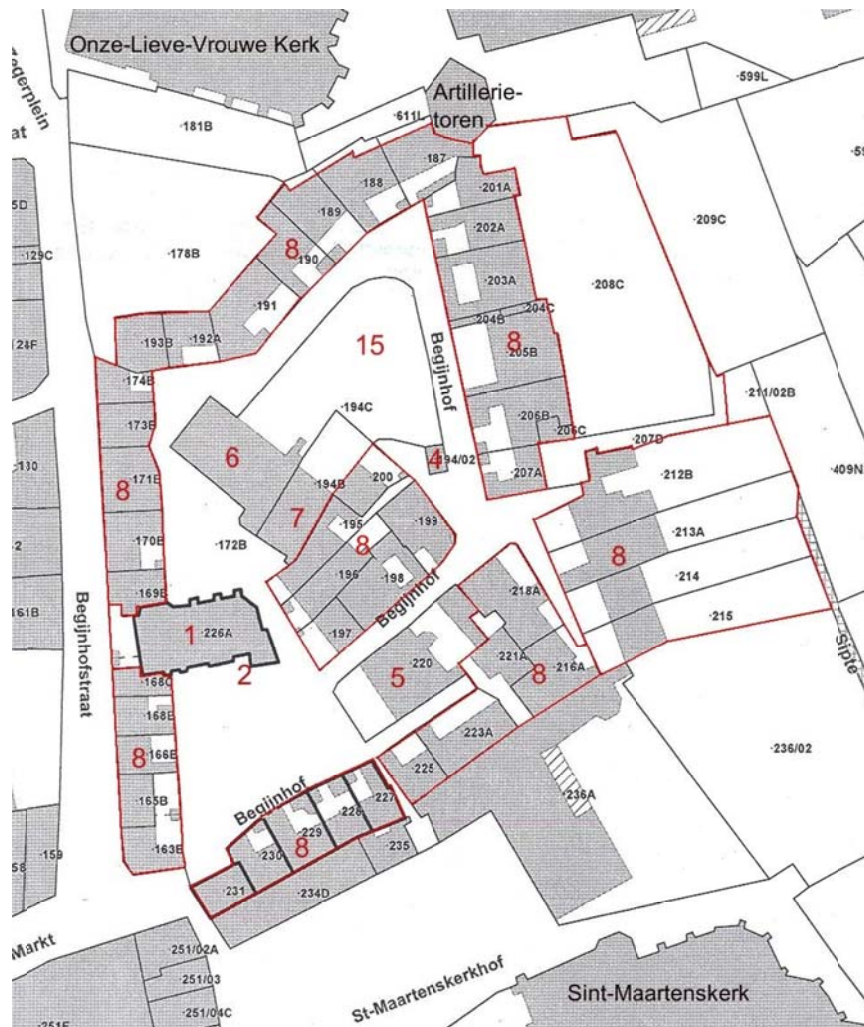
Vooreerst wordt een overzicht gegeven van de samenstellende delen zoals ze uit het verleden gekend zijn. Deze worden op een kadasterplan van 2009 gesitueerd. Veel van deze onderdelen zijn echter nog niet gelokaliseerd of verdwenen. In ieder geval moet rekening gehouden worden met het feit dat functies kunnen 'verhuizen' doorheen de tijd. Dit zal verder uitgediept worden.

Vervolgens wordt een overzichtskaart gegeven van de samenstellende delen in de huidige situatie. Het merendeel van de constructies doet dienst als woonhuis.

⁵ Zie: DESPRIET, P., *Ontstaan en ontwikkeling van het Kortrijkse begijnhof*, vol. 21, jg. 2001, afl. 1, nr. 45, Kortrijk, 2001, p. 13 en

DEBRABANDERE, P., *Folklore van het Kortrijkse begijnhof* in: *Het Begijnhof van Kortrijk*, De Leiegouw, Jg. XV - 1973, afl. 1-2, Kortrijk, 1973, p. 34, p. 69.

⁶ Zie: VAN DOMMELE, V., o.c., p. 6.

Weergave van de samenstellende delen, zoals gekend uit het verleden.
Zie: kadaster 19/08/2009, bewerkt door O. De Beus, oktober 2010.

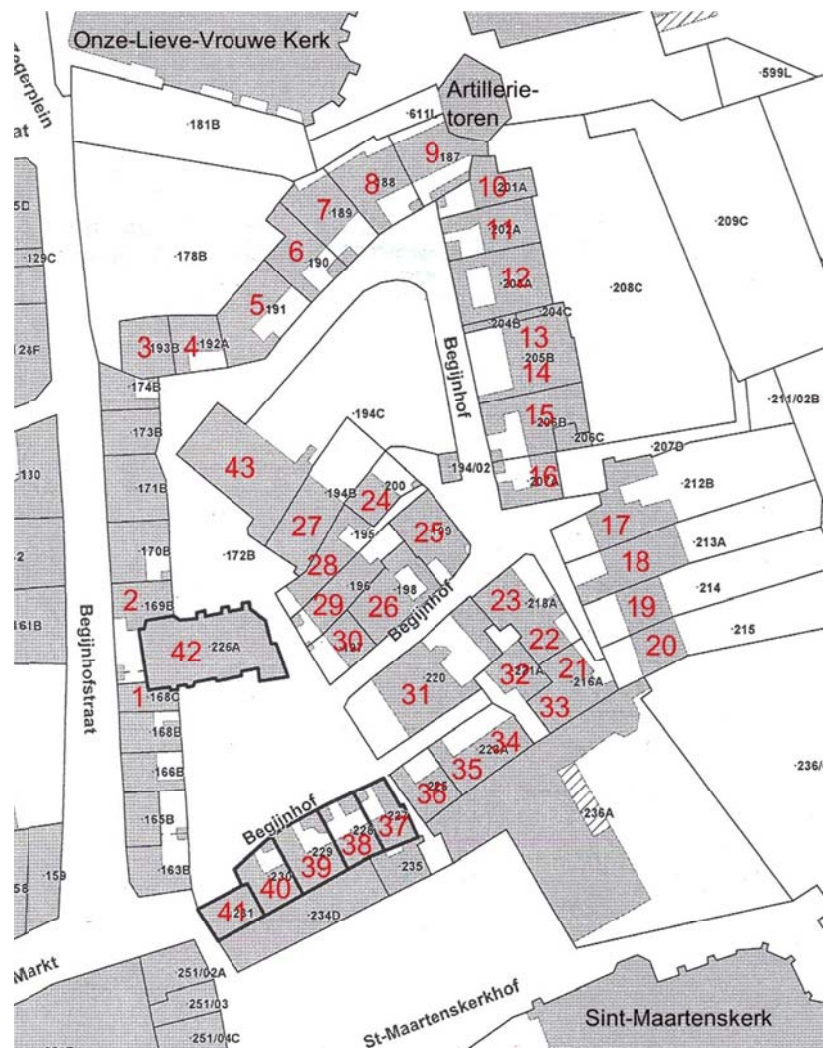
1. Begijnhofkapel
2. Ecce Homo - kapel
3. Kapel O.-L.-V.-van-Boodschap (locatie ongekend)
4. Kapel O.-L.-V.-ter-Sneeuw
5. Het Huis van de Grootjuffrouw of ook 'House of Council' (1)
6. De Grote Zaal of ook 'Sint-Anna-zaal' (2)
7. De Kleine Zaal
8. De woningen
9. Groot Convent (locatie ongekend) (3)
10. Klein Convent (locatie ongekend)
11. Keuken (locatie ongekend)
12. Ziekenzaal of infirmerie (locatie ongekend)
13. Washuis (locatie ongekend)
14. Houthuis (locatie ongekend)
15. Bleekweide, bestaande uit twee delen, omgeven door een haag. (4)
16. "Lochtinghe" voor groenten en fruit. (locatie ongekend) (zie kaart Deventer)

(1) 'The community houses, often founded by benefactors for poor Beguines, stand out from the ensemble by virtue of their size and richer decoration. The house of the Grande Dame or Council, located near the church, is more representative in its dimensions, the arrangement of its facades and its interior design.' Zie: <http://whc.unesco.org/uploads/nominations/855.pdf>, p. 294.

(2) Deze ruimte werd doorheen de tijd voor velerlei doeleinden gebruikt. Een uitgebreide studie hieromtrent werd opgemaakt door V. Vandommele. Zie: VAN DOMMELE, V., *The St.-Anna Hall of the St.-Elisabeth Beguinage in Kortrijk*, (onuitgeg. masterthesis, R. Lemaire Centre for the Conservation of Historic Towns and Buildings), Leuven, 1995-1996.

(3) Deze conventen hadden tot doel woongelegenheden te bieden aan arme en behoeftige beginen, die zich geen eigen woning konden veroorloven. Ze boden ook onderdak aan novices. Zie: DEBRABANDERE, P., o.c., p. 69.

(4) Deze bleekweide werd ter hoogte van het 'Nieuw Begijnhof' gesitueerd. Zie: 'ii. Evolutie van het Kortrijkse Begijnhof in woord en beeld.' in dit werk.

22. Woning 1	1. Woning 23
23. Woning 2	2. Woning 24
24. Woning 3	3. Woning 25
25. Woning 4	4. Woning 26
26. Woning 5	5. Woning 27
27. Woning 6	6. Woning 28
28. Woning 7	7. Woning 29
29. Woning 8	8. Woning 30
30. Woning 9	9. Woning 31
31. Woning 10	10. Woning 32
32. Woning 11	11. Woning 33
33. Woning 12	12. Woning 34
34. Woning 13	13. Woning 35
35. Woning 14	14. Woning 36
36. Woning 15	15. Woning 37
37. Woning 16	16. Woning 38
38. Woning 17	17. Woning 39
39. Woning 18	18. Woning 40
40. Woning 19	19. Woning 41
41. Woning 20	20. Begijnhofkapel
42. Woning 21	21. Sint-Annazaal
43. Woning 22	

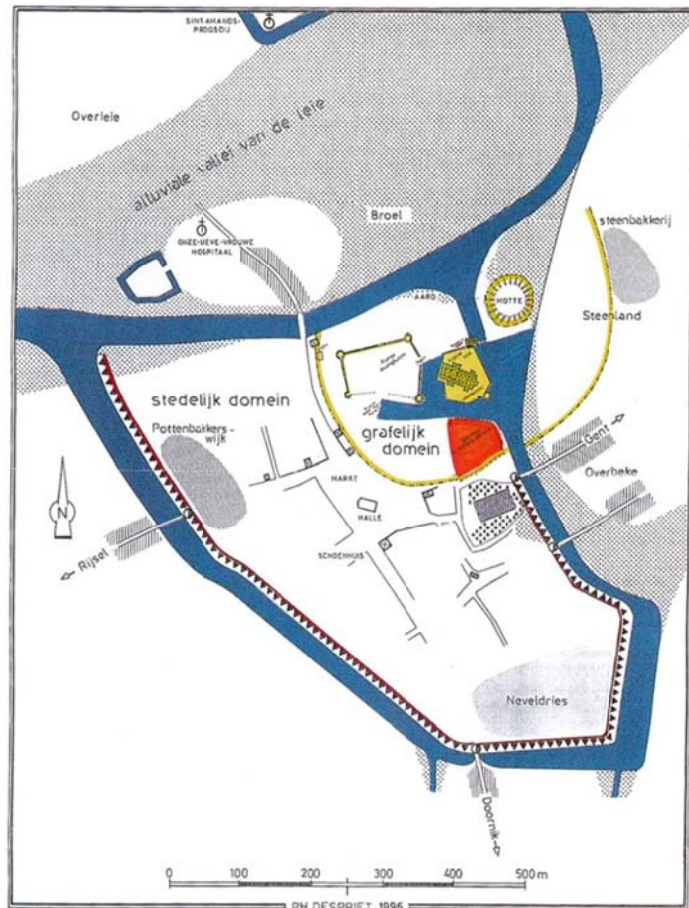
Weergave van de samenstellende delen 2010.

Zie: kadaster 19/08/2009, bewerkt door O. De Beus, oktober 2010.

iii. Evolutie van het Kortrijkse Begijnhof in woord en beeld.

In volgend overzicht worden ook de analysekaarten van P. Despriet geïntegreerd. Ze zijn gebaseerd op een recenter kadasterplan, weliswaar niet exact gedateerd, maar ze geven toch een goed beeld van de globale ruimtelijke ontwikkeling. Uiteraard kan dit in verdere fase getoetst worden aan bijkomend literatuuronderzoek en onderzoek in situ.

ICONOGRAFIE

Toestand **ca. 1350**. Situering van het begijnhof (rood) t.o.v. de middeleeuwse stadskern, het grafelijk domein (geel) en de dwangburcht (geel). Zie: DESPRIET, P., *o.c.*, p. 20.

TIJDSGERELATEERDE GEBEURTENISSEN

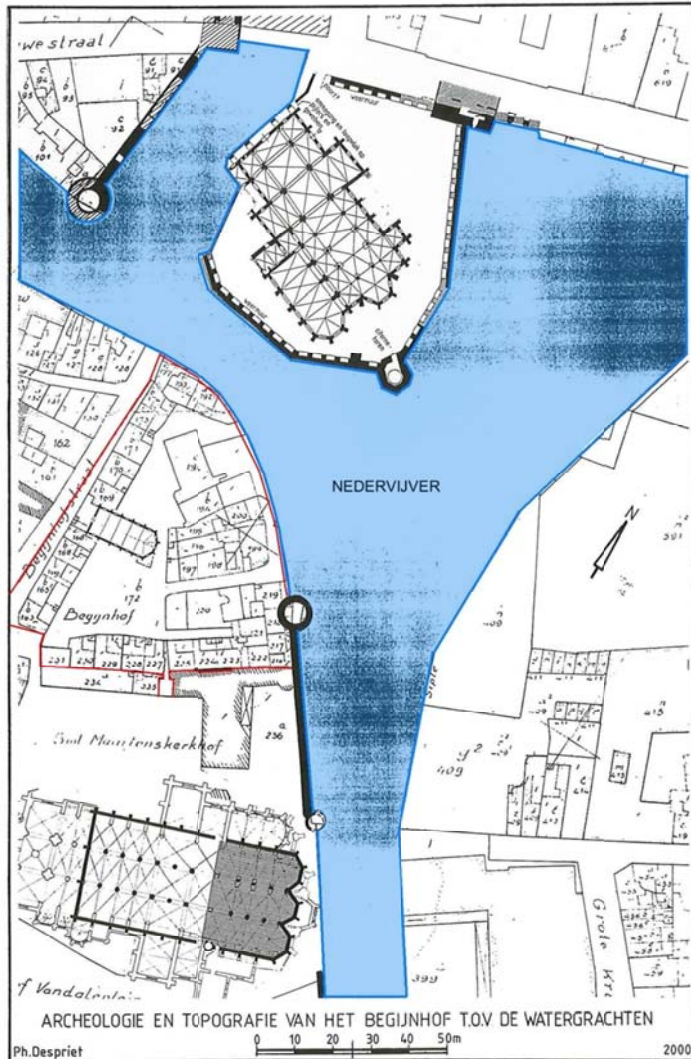
Het Kortrijks begijnhof zou zijn oorsprong vinden in het begin van de 13de eeuw, wanneer enkele religieuze vrouwen samen gingen wonen in een huis. In een oorkonde, uitgevaardigd door gravin Joanna, dochter van graaf Boudewijn IX, wordt voor het eerst vermelding gemaakt van de 'beghinae'. (1) Deze hadden zich in een huis gevestigd, dat toebehoorde aan Riquardus de Halla, of ook Rijkaard Van Halle. In februari 1242 kocht de gravin het huis aan en schonk het nadien aan de begijnen. De locatie ervan is onbekend.

De kapel en de eerste huizen van het begijnhof werden gebouwd op een deel van het grafelijk domein, dat omstreeks het midden van de 13de eeuw aan de begijnen werd overgemaakt bij het ingaan van gravin Joanna's testament. (2) In 1284 is voor het eerst sprake van een kapelanij, waarbij het wellicht om de bouw van een kapel ging, geschonken door Heila van Rijsel, weduwe van Daniel Taillefer. (3)

(1) Boudewijn IX stichtte in 1199 de kapittelkerk van O.-L.-Vrouw en werd nadien de eerste Latijnse keizer van het latere Constantinopel. Zie: DE CUYPER, J., Het begijnhof van Kortrijk. Ontstaan en oudste periode (13de – 15de E), in: De Leiegouw, Kortrijk, 1973, p. 8.

(2) Joanna en haar zus Margareta, die haar testament uitvoerde, hebben een belangrijke rol gespeeld bij de stichting van verscheidene begijnhoven zoals die te Gent. Zie: VAN DOMMELE, V., *o.c.*, p. 19.

(3) Zie: DE CUYPER, J., *o.c.*, p. 12.

Toestand **1370-1373**. Archeologisch vastgestelde resten in zwart. Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 24, bewerkt door O. De Beus, oktober 2010.

De exacte stichtingsdatum is niet geheel duidelijk. In de geraadpleegde bronnen wordt vaak 1284 aangehaald; in de fiche, opgemaakt door Unesco wordt 1283 als stichtingsdatum aangenomen.(4) De inscriptie op het standbeeld van Joanna en chronogrammen in het Begijnhof schuiven echter 1241 als stichtingsdatum naar voren.(5)

Het begijnhof werd in het oosten begrensd door de Nedervijver. Deze 'vijver' kreeg zijn definitieve vorm in 1301 met de bouw van de Kannunnikpoort met bijhorende brug, molen, sluis en waterkeermuur.(6) Waar deze poort exact gesitueerd is, is onduidelijk. Het jaar erop werd het Begijnhof fel beschadigd bij de belegering van het Gravenkasteel dat door de Franse troepen was ingenomen. (7)

Omstreeks 1315 zouden Brugse begijnen hun toevlucht vinden in het Kortrijkse hof vanwege zware overstromingen. (8) De begijnhoven, gesticht in de 13de eeuw, werden namelijk dikwijls op de oevers van een rivierloop gebouwd.(9)

(4) Zie: <http://whc.unesco.org/uploads/nominations/855.pdf>, p. 120.

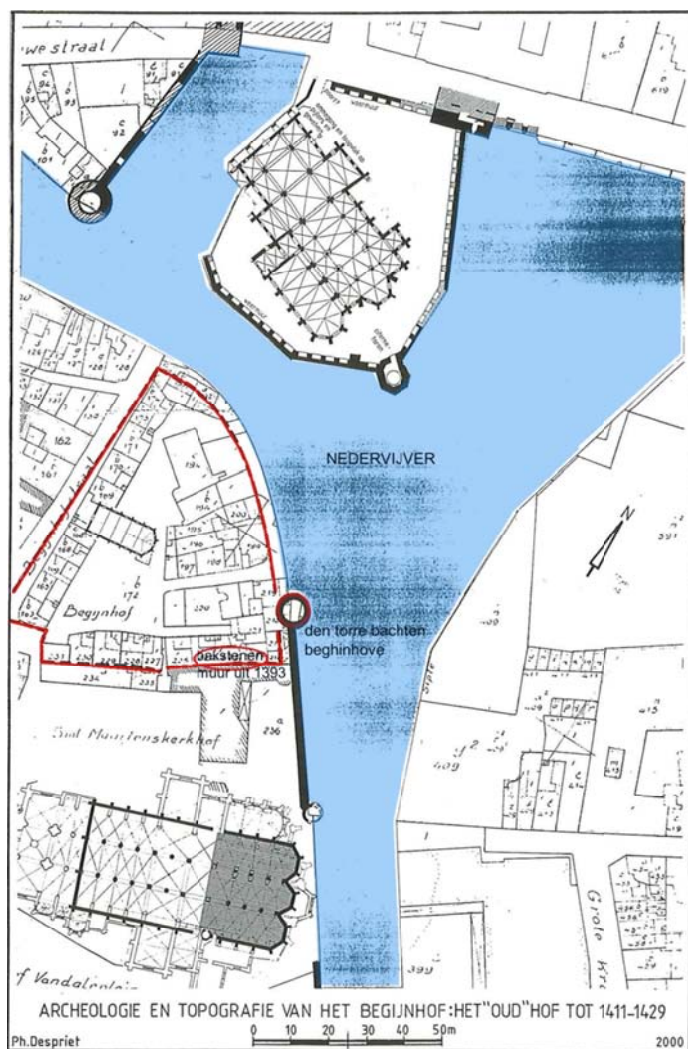
(5) COULON, A.M., *Histoire du béguinage Sainte-Elisabeth à Courtrai d'après les documents authentiques*, Courtrai, 1891, p. 40, pp. 77-81.

(6) Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 71.

(7) Zie: DE CUYPER, J., o.c., p. 12.

(8) Zie: Ibid., p. 12.

(9) Zie: <http://whc.unesco.org/uploads/nominations/855.pdf>, p. 293.

Toestand **tot 1411-1429**. Juiste situering van het “oud” begijnhof. Archeologisch vastgestelde resten in zwart. Zie: DESPRIET, P., *o.c.*, p. 60, bewerkt door O. De Beus, oktober 2010.

In het midden van de 14de eeuw was er in alle geval al een ziekenzaal binnen het begijnhof. Het stuk met de beschrijving van de vroegste fundatie ten voordele van de Kortrijkse infirmerie dateert van augustus 1349. (10) Begijn Clementia Paridaen was meesteres van het ziekenhuis.

In 1373 wordt een bisschoppelijk decreet uitgevaardigd naar aanleiding van een oorkonde waarin de begijnen verzoeken om het H. Sacrament de hele week in hun kapel te laten berusten. Daarbij wordt ook de toelating gegeven om bijzondere aflaten te verlenen aan hen die het hof financieel steunen. (11)

Eind 14de eeuw werden grote delen van het begijnhof heropgebouwd, na de “Bretonse furie” waarbij de stad Kortrijk geplunderd en deels in brand gestoken werd. (12) De kapel werd heropgebouwd, een bakstenen muur werd in 1393 aan de zuidzijde ter hoogte van woningen 21 tot 35 opgetrokken.

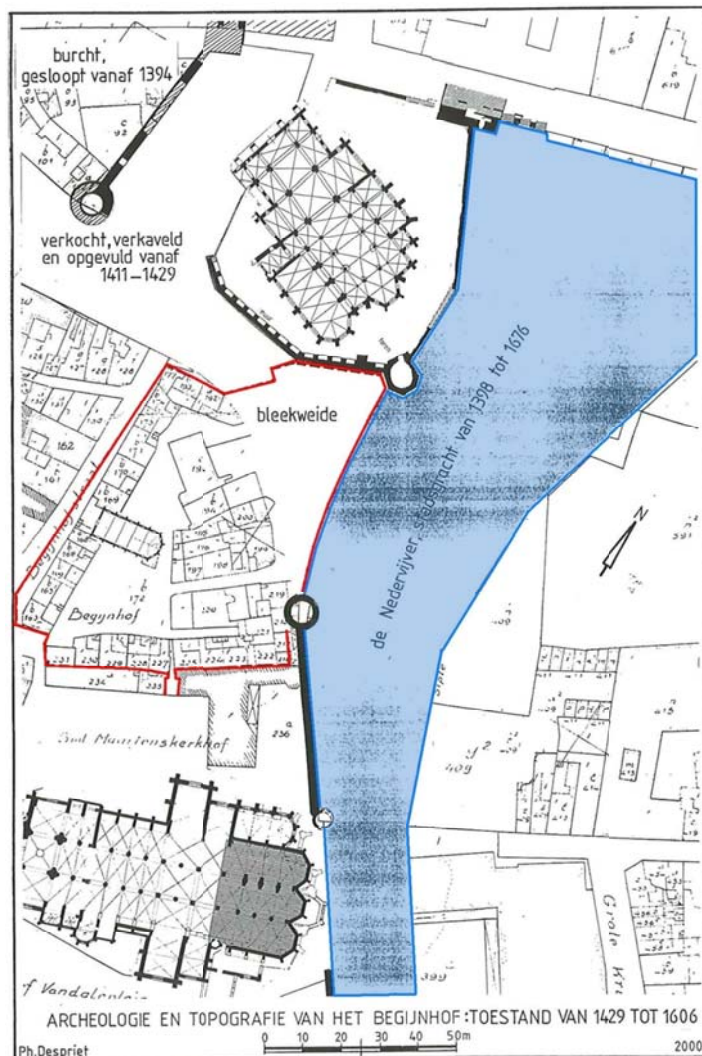
De stadsmuur en vestingstorens ontstonden gedurende eind 14de eeuw en de eerste helft van de 15de eeuw. Ook bij het begijnhof bevond er zich een vestingtoren, met name “den torre bachten beghinhove”. (13)

(10) Zie: DE CUYPER, J., *o.c.*, p. 15.

(11) Zie: Ibid., p. 16.

(12) Zie: Ibid., p. 18.

(13) Zie: DESPRIET, P., *o.c.*, p. 71.

Toestand **1429-1606**. Weergave van de bleekweide. Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 64, bewerkt door O. De Beus, oktober 2010.

Na de verkoop in 1411 en de verkaveling van het grafelijk domein en burcht in 1415 – 1429, ontstond **een bleekweide** die hoogst waarschijnlijk gebruikt werd in het productieproces voor ambachtelijk textiel.

Omstreeks 1438-1439 waren het woelige tijden voor het Kortrijkse Begijnhof. Waardevolle bezittingen werden naar Gent verscheept. (14)

Bovendien dateren de oudst bewaarde statuten van 10 augustus 1440 en hebben deze de statuten van het Sint-Elisabeth Begijnhof te Gent als model. (15)

In 1460 werden de begijnen gemachtigd om de doorgang naar het Sint-Maartenskerk hof te realiseren. Dit om zich gemakkelijker naar de Sint-Maartenskerk te begeven. (16) Het was Marie van den Brande die dit recht verwierf. Ze was bijna ononderbroken hofmeesteres van 1460 tot aan haar door in 1488 of 1489. Tevens liet ze de kapel wijden in 1464. (17)

In 1463 zou een afzonderlijke begraafplaats binnen het begijnhof in gebruik genomen zijn. Vanwege de pestepidemie en diens groot aantal slachtoffers werd in 1580 beslist om een noodbegraafplaats op een erf van het begijnhof, grenzend aan het grafveld van de Onze-Lieve-Vrouwekerk, aan te leggen. (18)

(14) Zie: DE CUYPER, J., o.c., p. 40.

(15) Zie: Ibid., pp. 18-20.

(16) Zie: DEBRABANDERE, P., o.c., p. 63.

(17) Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 14.

(18) Zie: Ibid., o.c., p. 56.

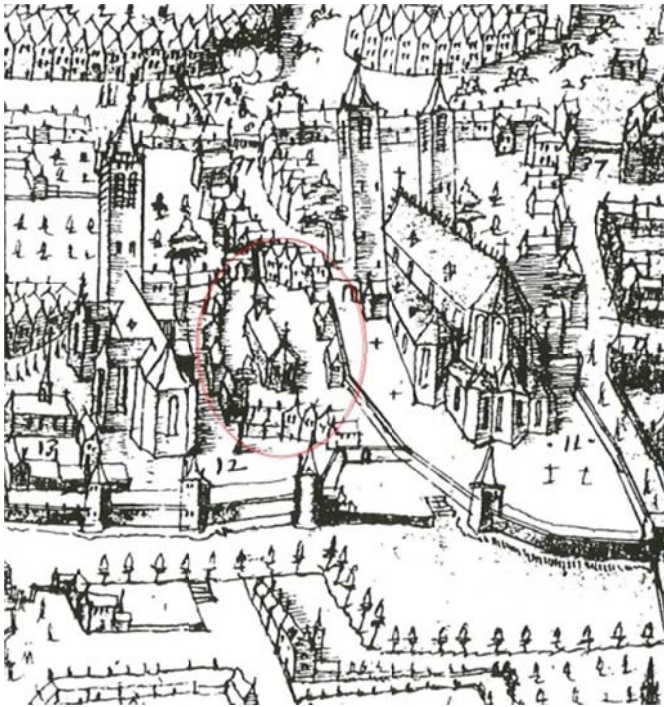

Tijdens de 16de eeuw zou er zich een **“lochtinge” voor groenten en fruit** bevonden hebben bij het hof. (19) In de rekeningen van de 15de eeuw is echter omstreeks 1450 – 1451 reeds sprake van een “lochtinc”. (20)

(19) Zie: DESPRIET, P., *o.c.*, p. 87.

(20) Zie: DE CUYPER, J., *o.c.*, p. 40.

Kaart J. Deventer, **ca. 1560**. Dit is de oudst bewaarde kaart van Kortrijk, waarbij de belangrijkste gebouwen vanuit het zuiden weergegeven zijn. Het begijnhof met zijn kapel is tussen de twee kerken te zien. De gronden ten noordoosten van het begijnhof, tussen de twee vestingstorens, en ten noorden van het begijnhof zijn ‘opgevuld’. Zie: VAN DOMMELE, V., *o.c.*, p. 8.

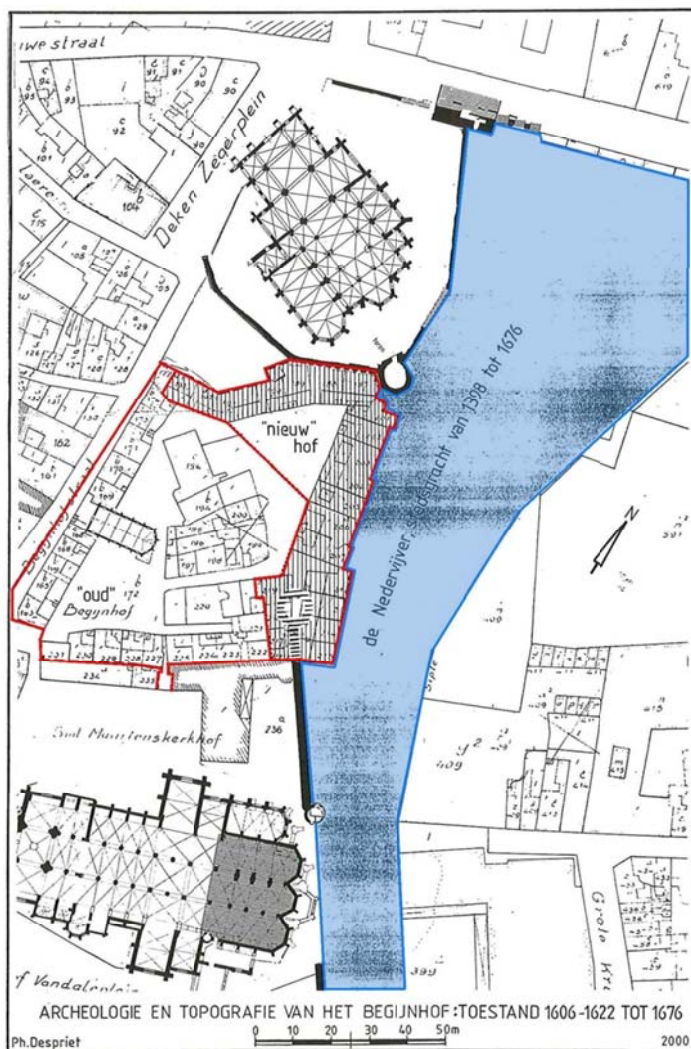
La description topographique de la ville de Courtray, Pierre Le Poivre, **1580**. Zicht vanuit het noordoosten waarbij de kapel van het begijnhof centraal gesitueerd wordt. De 'inham' langsheen de stadsmuur is duidelijk zichtbaar. Zie: VAN DOMMELE, V., o.c., p. 9.

Met de opstand van de Nederlanden tegen Spanje in de tweede helft van de 16de eeuw, kende wellicht ook het begijnhof een dieptepunt.

Soldaten logeerden in het begijnhof van 15 september 1578 tot 26 april 1579. In 1580 worden de soldaten verdreven. (21)

Eind 16de eeuw trad Barbara Bonte binnen in het begijnhof. Ze gaf het begijnhof grote faam.

(21) Zie: BODDIN, P., *Restauratie van het huis van de grootjuffrouw in het Begijnhof te Kortrijk*, (onuitgeg. Masterthesis, Katholieke Hogeschool Sint-Lieven, Departement Industrieel Ingenieur, Campus Rabot), Gent, 2000-2001, p. 5.

Na de inname van Oostende in 1604 brak een periode van bloei aan. De religieuze heropleving uitte zich in het grote aantal bewoonsters in de 17de eeuw en de daarmee gepaard gaande bouwcampagnes.

In 1606 werd de beperking tot 52 begijnen door Albrecht en Isabella opgeheven. (22)

Het begijnhof werd in 1612 vergroot door het bouwen van huizen langs de stadsmuur bij het gravenkasteel. De achterzijde bevatte geen vensters omwille van mogelijke “distractie en andere inconvenienten”. (23)

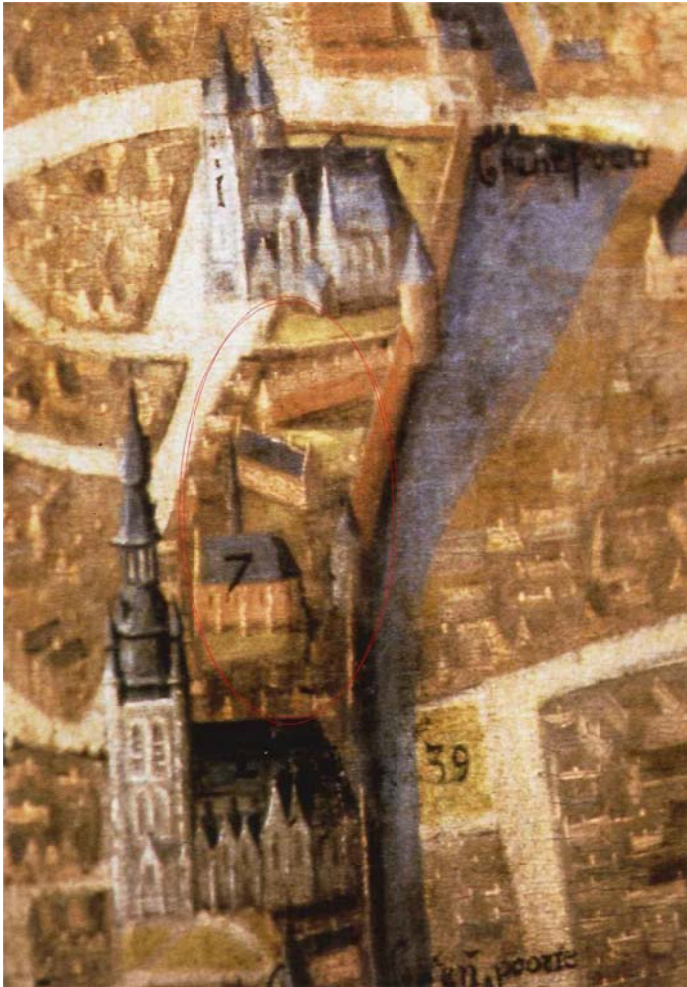
In 1622 werd de “Toren achter het Begijnhof” gesloopt. Tevens werden “fondamente van nieuwe huusen in(den) viver ghemaect”. Er werden dus huizen deels op de Nedervijver gebouwd. (24) Ook het washuis werd omstreeks 1621-1622 herbouwd.

(22) Zie: Idem., p. 5.

(23) Zie: DESPRIET, P., *Het Kortrijkse begijnhof uit volks- en oudheidkundig oogpunt*, in: De Leiegouw, Jg. XV - 1973, afl. 1-2, Kortrijk, 1973, p. 87.

(24) Zie: DESPRIET, P., *Ontstaan en ontwikkeling van het Kortrijkse begijnhof*, vol. 21, jg. 2001, afl. 1, nr. 45, Kortrijk, 2001, p. 71, p.77.

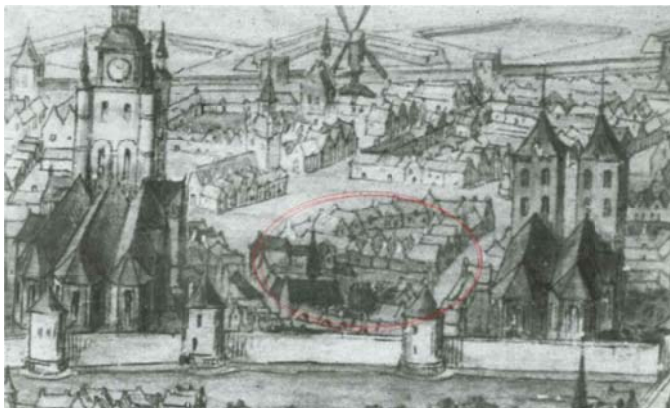
Toestand **1606-1622** tot 1676. Nieuw begijnhof; noordelijke en oostelijke uitbreiding. Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 66, bewerkt door O. De Beus, oktober 2010.

Figuratieve wandkaart door Lowys de Bersaques, **1634-1641**.
Weergave van het begijnhof met de kapel en het 'nieuwe hof'.
Tussen de kapel en de noordelijke huizenrij bevindt zich een groot
bouwvolume, ter hoogte van de later gebouwde 'Grote Zaal'. Zie:
DESPRIET, P., *o.c.*, p. 58.

Stadsgezicht A. Sanderus, uitgave **1641-1644** en 1735. Zicht op het begijnhof vanuit het noordoosten. De stadsmuur achter het begijnhof zou nooit hebben bestaan. Zie: DESPRIET, P., *o.c.*, p. 62.

Schilderij "Beleg van Kortrijk", P. Snaeyers, **1650**. Onjuiste weergave daar de toren in 1622 al gesloopt was. De stadsmuur achter het begijnhof zou nooit hebben bestaan. Zie: DESPRIET, P., *o.c.*, p. 68.

Van 1645 tot 1648 bezetten Franse troepen de stad. Ten oosten van het begijnhof werd een 19 ha grote citadel gebouwd, die tot 1684 bestond. Deze werd geregeld gebombardeerd waarbij ook het begijnhof getroffen werd. (25)

Omstreeks 1645-1646 is er sprake van de kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Boodschap in de rekeningen van het begijnhof. De locatie en het uitzicht ervan zijn onbekend. (26)

In 1649 werd de woning nr. 31, het 'Groothuis', gebouwd. Een tiental jaar later werd ook de zuidelijke doorgang met toegangspoort herbouwd. (27)

Het washuis dat in 1621-1622 herbouwd was, werd in 1661-1662 met daktegels bedekt. (28)

(25) Zie: Ibid., p. 45.

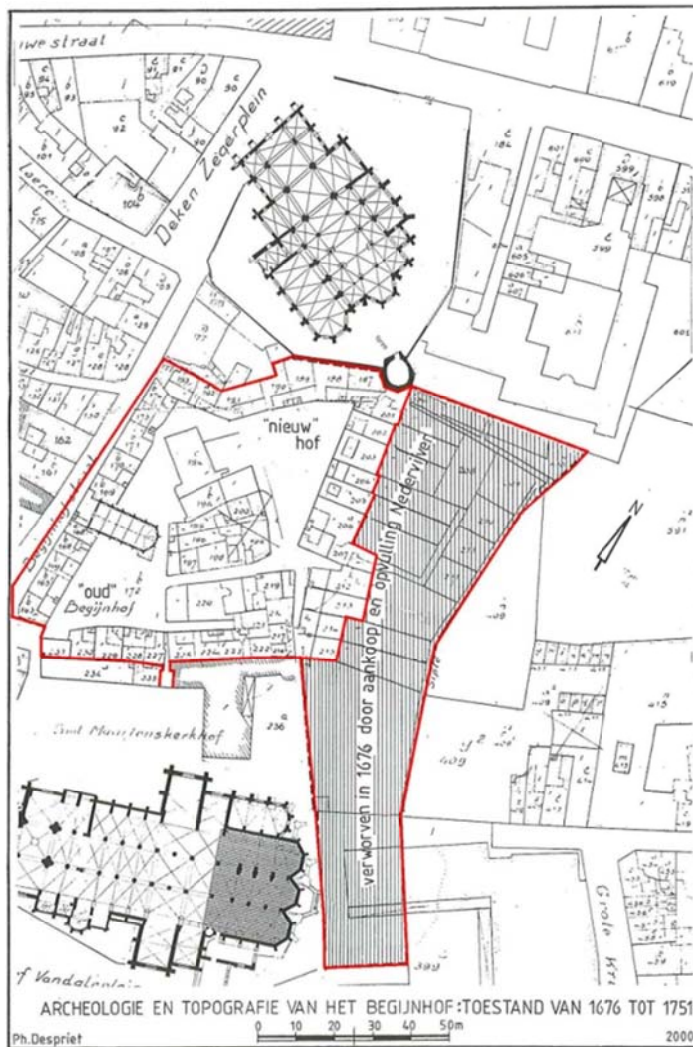
(26) Zie: Ibid., p. 109.

(27) Zie: <http://inventaris.vioe.be>

(28) Zie: DESPRIET, P., *o.c.*, p. 107.

Kaart 18de E. Toestand voor het vernietigen van de laat-middeleeuwse stadsmuur. Onjuiste weergave daar de toren in 1622 al gesloopt was. Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 70.

Toestand **1676-1751**. Uitbreiding ter hoogte van de voormalige Nedervijver en stadsgracht, die in 1676-1677 verkocht en opgevuld werd. Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 74, bewerkt door O. De Beus, oktober 2010.

Een grote uitbreiding van het begijnhof vond in 1676-1677 plaats, waarbij woningen deels op de voormalige Nedervijver gebouwd werden en zich oostwaarts tot aan de tuinmuur van de abdij van Groeninge uitstreckte. Het begijnhof werd eigenaar van deze 'vivier lanckx het beginhof' en de stadsgracht. Tijdens de 19de E verdween een deel ervan uit het patrimonium op ongekende wijze. (29)

In 1682 werd de Grote Zaal of ook de Sint-Anna zaal voltooid en werd de Kleine of Oude Zaal volledig hersteld. (30) Tevens zou de ziekenzaal van dit jaar dateren. (31)

In 1684 werd een groot deel van het begijnhof in brand gestoken door de Fransen. (32)

De 18de eeuw was een ongunstige periode. De bakstenen muur die in 1393 aan de zuidzijde van het begijnhof werd gebouwd, stortte in 1712 deels in, zodat plundering en roof mogelijk waren. (33)

In 1717 was het voor de begijnen verboden handel te drijven, op straf van uitsluiting. (34)

(29) Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 77, p. 79.

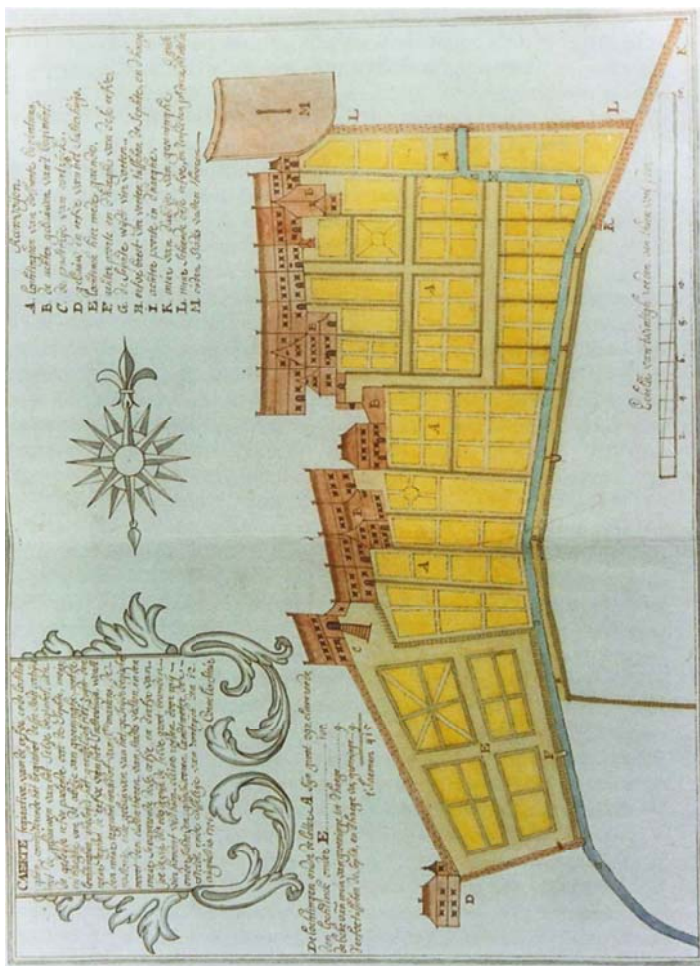
(30) Zie: <http://inventaris.vioe.be>.

(31) Zie: <http://whc.unesco.org/uploads/nominations/855.pdf>, p. 120.

(32) COULON, A.M., *Histoire du béguinage Sainte-Elisabeth à Courtrai d'après les documents authentiques*, Courtrai, 1891, p. 40.

(33) Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 73.

(34) Zie: BODDIN, P., o.c., p. 6.

‘Caerte figurative van de erfve ende lochtinghen, compiterende het beginhof deser Stadt cortrijck met de gebouwen van het selve beginhof, aen de geseyde erfve paelende oost de Sephte, meur en haeghe van de abdije van groeninghe, met de lochtingen gheseydt het gesstelijck hof’, Cornelis Steur, **1751**. Het is de oudst bewaarde tekening van het begijnhof. Deze toont de uitbreiding ter hoogte van de voormalige Nedervijver en stadsgracht, die in 1676-1677 verkocht en opgevuld werd. Zie: VAN DOMMELE, V., o.c., p. 12.

In 1753 werd de zuidwestelijke voorkoer met kasseien belegd. (35)

Tussen 1764 en 1787 werd de Mattheuskapel tot een barokke kapel omgebouwd. De vijfzijdige traptoren aan de noordzijde werd geconstrueerd en een bijhorende orgeltribune werd geplaatst. De sacristie uit baksteen dateert van 1785 – 1787. (36)

Vanaf 1787 laat de Oostenrijkse keizer Jozef II de goederen van het hof registreren en schatten. (37)

Het eind van de 18de eeuw was een bewogen periode. Opnieuw vonden er plunderingen door de Fransen plaats. Het begijnhof verloor uiteindelijk zijn autonoom karakter. Op 4 oktober 1800 werd het eigendomsrecht van de Burgerlijke Godshuizen bekrachtigd. (38)

Het bestuur van de Burgerlijke Godshuizen verpachtte de huizen in het openbaar aan de meestbiedenden. Allerlei lieden betrokken deze huizen. De woning van de portierster werd zelfs omgevormd tot herberg. Sophia Decruenaere, grootjuffer vanaf september 1801, slaagde er echter in al de huizen in pacht te nemen en deze aan ‘brave stillelevende dochters of weduwen’ te verhuren. (39)

Tijdens het tweede kwart van de 19de eeuw had het begijnhof te kampen met leegstand. Het aantal begijnen was drastisch gedaald. (40)

(35) Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 89.

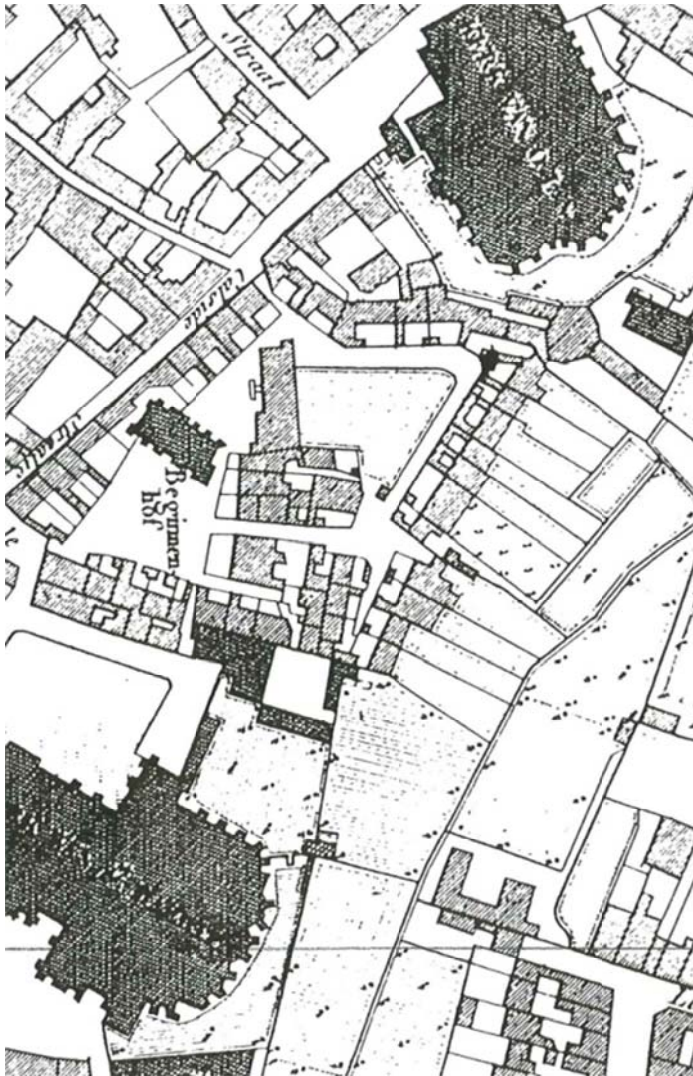
(36) Zie: <http://inventaris.vioe.be>.

(37) Zie: BODDIN, P., o.c., p. 6.

(38) Zie: Ibid., p. 6.

(39) Zie: HIERS, C., *Het Begijnhof van Kortrijk*, Kortrijk, 1938, p. 20.

(40) Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 43.

Plan der stad Kortrijk, gemeten en overgesteld ten jaare 1830., C. Cierckens, 1830. Eerste kadastrale atlas van Kortrijk die de toestand in 1822 weergeeft. Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 80.

In 1846 werd het begijnhof overgenomen door het bestuur van de Burgerlijke godshuizen (OCMW). (41)

Een **krachtige nabloei** vond plaats **onder de leiding van Clementia Hiers, één van de gekendste grootjuffrouwen die er van 1843 tot 1899 verbleef**. Ze nam tal van initiatieven. Zo werd **het gebruik van de zuidwestelijke voorkoer, die in 1848 als markt fungeerde, afgeschaft**.

De oostelijke tuin werd door aankoop vergroot en afgesloten door een intussen verdwenen bakstenen muur.

In 1849 werd tevens een herstelling uitgevoerd aan de kapel Onze-Lieve-Vrouw Ter Sneeuw, die al sinds 1700 moet bestaan hebben. (42)

De grootste aanpassing vond echter plaats in 1855. Elf huizen werden gesloopt, waarbij de oostelijke muur en afwateringsgreppel verdween. De Burgerlijke Godshuizen wenste de Begijnhofstraat te verbreden en de huizen te herbouwen met hun gevel naar de straat en een vijf meter hoge blinde muur naar Begijnhof gericht. Plannen werden opgemaakt door de stadsarchitect P. Croquison, waarbij twee woonblokken met elk vier woonéenheden aan beide zijden van de kapel werden voorzien. Het begijnhof werd bijgevolg met 717m² verkleind. (43)

Voortaan stond de kapel niet meer vrij. Huizen nummer 1 en 2 werden er in 1855 tegenaan gebouwd. In datzelfde jaar werd de Oude of ook Kleine Zaal gesloopt en omgebouwd tot woning. (44)

(41) Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 41.

(42) Zie: Ibid., p. 110.

(43) Zie: Ibid., p. 73/79.

(44) Zie: <http://inventaris.vioe.be>.

Plattegrond 1823. Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 48.

In 1888 werd een nieuwe Ecce-homo-kapel bij de Mattheuskapel gebouwd. (45)

Eind 19de eeuw vond een **grote restauratiecampagne** op kosten van grootjuffrouw Clementia Hiers plaats. In 1897 werd de Grote Zaal gerestaureerd. Volgens P. Despriet werden kaleilagen verwijderd en de gevels in imitatiebaksteen- en natuursteen geschilderd. Het jaar erna onderging ook woning 31, thans als grootjufferswoning gekend, hetzelfde lot. (46)

(45) Zie: Ibid.

(46) Zie: Ibid. Bij het onderzoek in situ van de Grote Zaal, naar aanleiding van de 21ste-eeuwse restauratie, werden echter geen sporen van kaleilagen teruggevonden. Enkel de schildering in imitatiebaksteen- en natuursteen werd geregistreerd. Zie: restauratiedossier Architectenbureau Ph. Pauwels & Stoop Architecten.

Houtsnede Lalanne **1883**. Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 142.

Omstreeks **1918** werd de de achterpartij van het huis van de grootjuffrouw, de **toegangspoort** en de Mattheuskapel **beschadigd door een bombardement**. (47)

De kapel werd in 1922-1923 hersteld. (48)

De **onderwijs traditie in het begijnhof, onder het bestuur van C. Hiers**, werd gedurende jaren voortgezet. In 1937-1938 telden de Hogere Leergangen voor Taal- en Handelswetenschappen ongeveer 300 leerlingen. (49)

In 1937 werd het begijnhof beschermd als monument.

Voor WO II werd het begijnhof bewoond door alleenstaande vrouwen en een tiental begijnen onder leiding van grootjuffrouw C. Deconinck. Zij woonde tot aan haar dood in 1990 in de woning nr. 27. (50)

Niet gedateerd. Zie: beeldbankvlas, Inventarisnummer 12912900540.

(47) Zie: BODDIN, P., o.c., p. 7.

(48) Zie: <http://inventaris.vioe.be>.

(49) Zie: BODDIN, P., o.c., p. 7.

(50) Zie: Ibid., p. 7.

Luchtfoto waarop een deel van de kapel, de Sint-Anna zaal en de groot-jufferswoning duidelijk te onderscheiden zijn. Zie: M. Stoop, lezing 2006.

Woningen nrs. 13-16 werden in 1980 omgevormd tot ateliers van het centrum voor creatieve vrijetijdsbesteding. (51)

Tal van voorkoeren van de begijnhuisjes werden met behoud van vorm en indeling herbouwd; zoals in 1968 woning 5 tot 7, in 1992-1993 bij woning 10 tot 16 en in 1998-1999 bij woning 18 tot 23 en 33 tot 36. Bij de restauratie van de woningen werd de kelder niet steeds bewaard. (52)

Eind 20ste eeuw woonde slechts nog één begijn in het hof.

In 1998 stond het Sint-Elisabeth Begijnhof van Kortrijk op de lijst van het werelderfgoed van Unesco. In 2003 werd een deel ervan beschermd als monument en stadsgezicht.

(51) Zie: BODDIN, P., o.c., p. 7.

(52) Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 104.

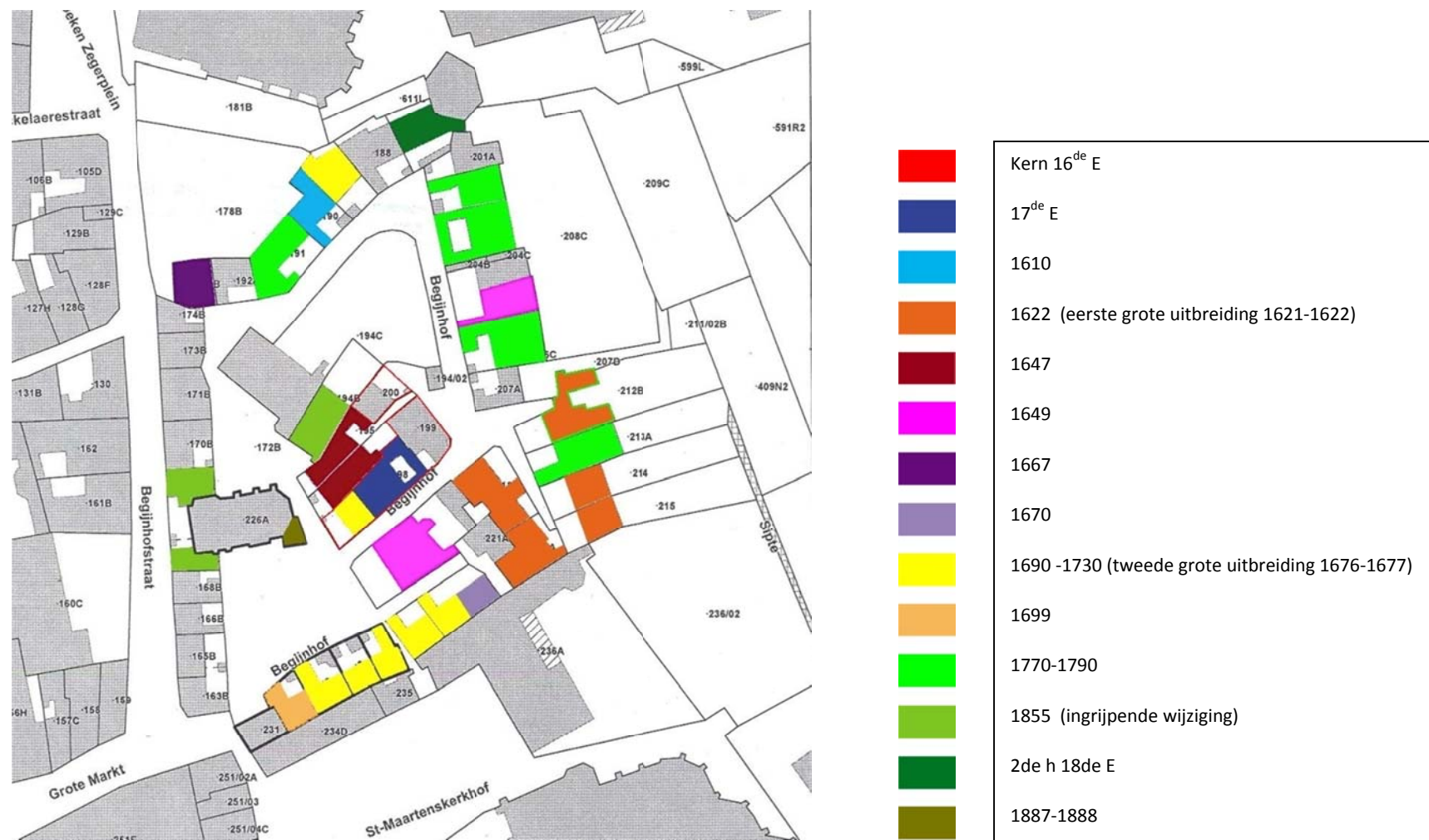

Luchtfoto van het begijnhof tussen de twee oude kerken. De parking, ter hoogte van de oostelijke tuintjes, is duidelijk te onderscheiden.
<http://maps.google.be> (17/11/2010)

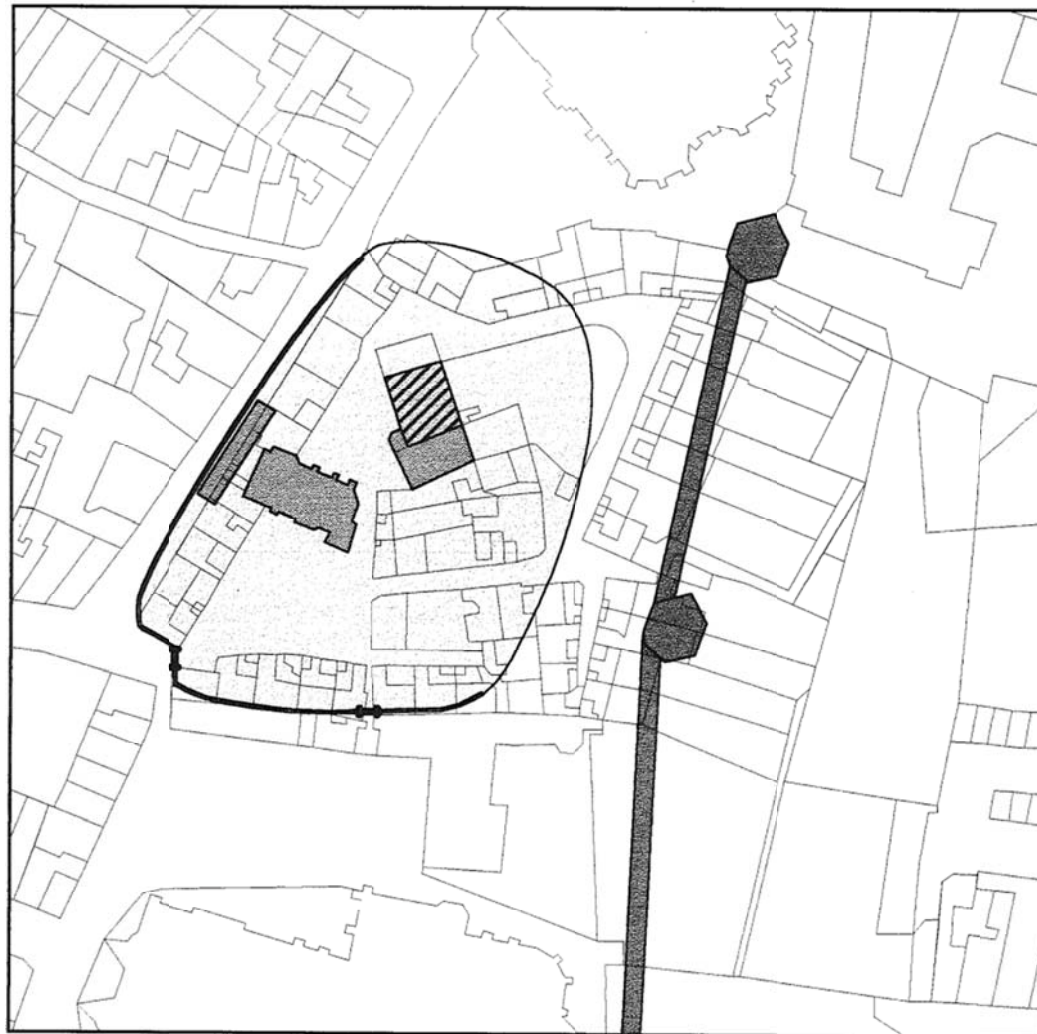
Kadaster, 19/08/2009

iv. Overzichtskaart datering woningen conform de gegevens, opgegeven door P. Despriet⁷

⁷ Zie: P. Despriet, o.c., pp. 104-107.

v. Ruimtelijke evolutie van het begijnhof. Kaart en legende gereproduceerd door V. Vandommele⁸

15th - 16th CENTURY

The actual gates and the chapel are constructed.

Behind the chapel there is a house.

The Small Hall is also present.

- Beguinage
- Town wall
- Wall at two sides of the beguinage
- Buildings known as constructed in this period
- Building on the place of the actual St.-Anna Hall
- Beguinage gates

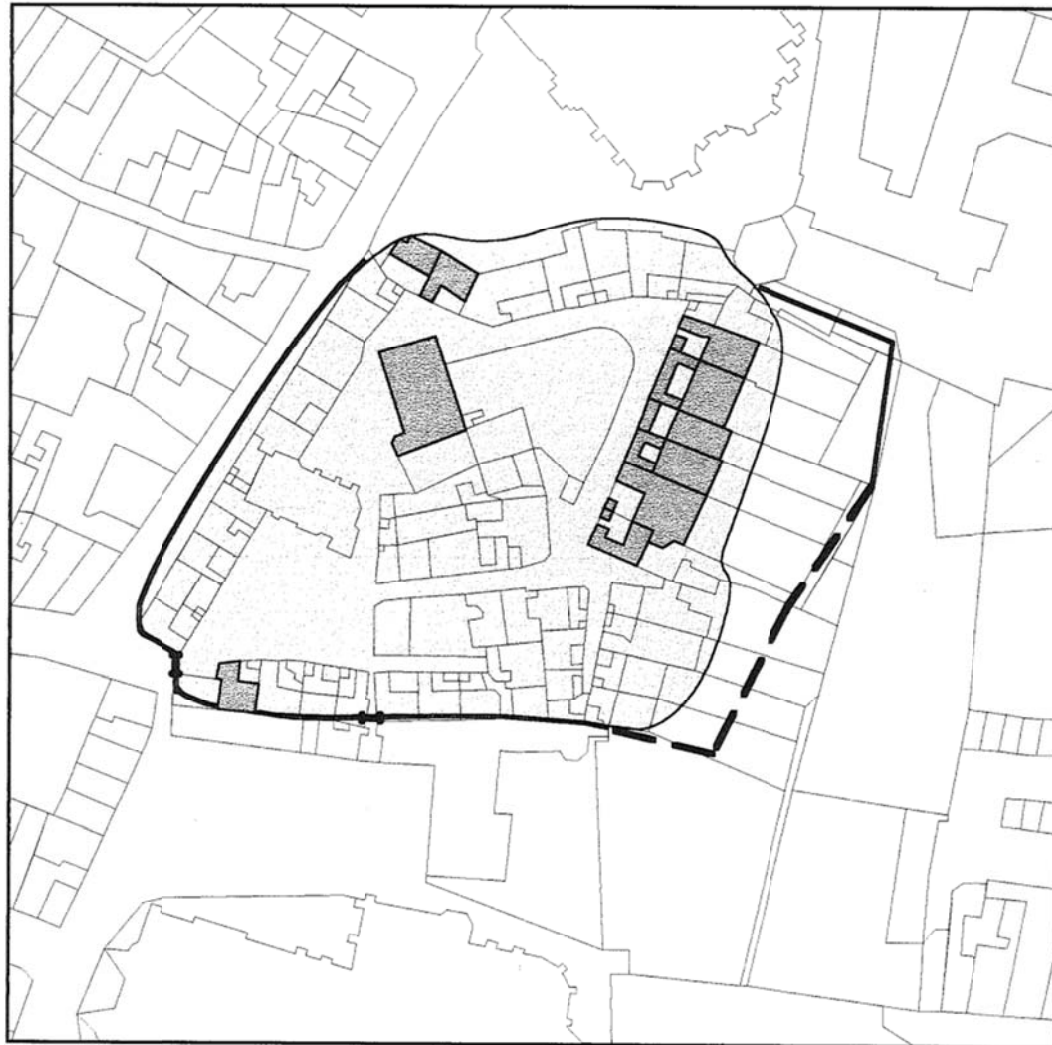
⁸ Zie: V. Vandommele, o.c., tussen pp. 25-26.

1st half 17th CENTURY

The beguinage is extended towards the northside.

- Beguinage
- Wall at two sides of the beguinage
- Buildings known as constructed in this period
- Beguinage gates

2nd half 17th CENTURY 18th CENTURY

The beguinage is extended
towards the eastside.

The St.-Anna Hall is constructed.

Most of the houses are rebuilt.

- Beguinage
- Wall at two sides of the beguinage
- Buildings known as constructed
in this period
- Beguinage gates

19th CENTURY

The Canesle street is enlarged and the churchyard disappears .

New houses are constructed on those two places, outside the beguinage.

- Beguinage
- Buildings known as constructed or changed in this period inside the beguinage
- Buildings known as constructed in this period outside the beguinage

vi. Interpretatie

Toestand 1823 bovenop de toestand zoals in 1370 – 1373.
Zie: M. Stoop, lezing 2006.

Toestand 2009 bovenop de toestand zoals in 1823. Zie: O. De Beus, 2010.

In feite kunnen een vijftal grote bouwfases onderscheiden worden:

- Aanvangsperiode die aan het ontstaan van het huidige begijnhof ligt.
- De noordelijke uitbreiding in 1612 door het bouwen van huizen langs de stadsmuur bij het gravenkasteel.
- De oostelijke uitbreiding in 1622 waarbij de “Toren achter het Begijnhof” gesloopt werd en “fondamente van nieuwe huusen in(den) viver ghemaect” werden.
- De zuidelijke en tweede oostelijke uitbreiding in 1676-1677, waarbij woningen deels op de voormalige Nedervijver gebouwd werden en zich oostwaarts tot aan de tuinmuur van de abdij van Groeninge uitstrekten.
- De restauratiecampagne van 1855 door grootjuffrouw C. Hiers.

Deze ruimtelijke transformaties moeten uiteraard parallel bekeken worden met de verschillende historische gebeurtenissen. Zo ligt aan de oorsprong van de uitbreidingsfases in de 17de eeuw de gunstige bloeiperiode en het succes van de begijnen. Het aantal begijnen berustte eind 17de eeuw op een honderdtal, wat uiteraard impact had op het reilen en zeilen binnen het hof.

Op esthetisch vlak valt vooral de gelijkenis op tussen de St.-Annazaal en de grootjufferswoning, beide door meesteres C. Hiers gerestaureerd.

Deze fases uiteten zich niet alleen op esthetisch of kunsthistorisch vlak, maar ook op bouwtechnisch vlak. Zo bijvoorbeeld zijn de woningen, geconstrueerd tijdens de 17de-eeuwse uitbreidingen op een andere ondergrond gebouwd; namelijk op materiaal waarmee de vroegere wal en vijver mee was gevuld. Zettingsschade werd reeds waargenomen. De impact hiervan op de structuur van de gebouwen zal verder onderzoek in situ uitwijzen.

Wat opvalt wanneer de toestand van 2009 bovenop die van 1823 wordt gelegd, is de bredere Begijnhofstraat. Tegen de kapel zijn nieuwe woonvolumes gebouwd. Tevens is de noordwestelijke hoek ‘verdwenen’. De Grote en Kleine Zaal zijn niet meer als één geheel opgetekend. De westelijke tuintjes zijn ingekort en deels ingepalmd door een parking.

Hier en daar zijn bij de woningen kleine transformaties te bemerken:

- Transformatie van de woningen 3 en 6.
- Transformatie van de woning 13 en 14.
- Transformatie van de woningen 21, 22 en 23.
- Transformatie van de woningen 33 en 35.

Vaak zijn bij deze transformaties verscheidene percelen samengevoegd in latere fase.

Wat opvalt bij de evolutie, gegeven door V. Vandommele is het feit dat de zuidelijke uitbreiding niet in beeld is gebracht. De datering van de woningen stemt wel overeen met de datering die door P. Despriet is gegeven. Enkel een klein verschil is merkbaar; de woning 14 dateert volgens P. Despriet van 1649, volgens V. Vandommele dateert die uit de tweede helft van de 17de of 18de eeuw.

2. Binnenhoven

i. Korte Inleiding

Het Sint-Elisabeth Begijnhof te Kortrijk dankt zijn unieke karakter aan diens omslotenheid.

Uit het Unesco manifest voor het Begijnhof van Kortrijk ; Icomos , oktober 1998 :

‘ Murs de clôture, douves éventuelles et portes soulignent ... la volonté de délimiter ces petites villes dans la ville et de matérialiser les frontières entre deux mondes.’²

‘ Les béguinages formèrent en quelque sorte des villes miniatures, closes de murs ...que des portes ouvraient sur « le monde » durant la journée ‘

Zoals uit voorgaande analyse blijkt, kan het Begijnhof opgedeeld worden in een ‘oud’ en ‘nieuw’ binnenhof.

De materialisering van deze binnenpleinen wordt navolgend toegelicht aan de hand van woord en beeld.

ii. Evolutie van de binnenhoven in woord en beeld.

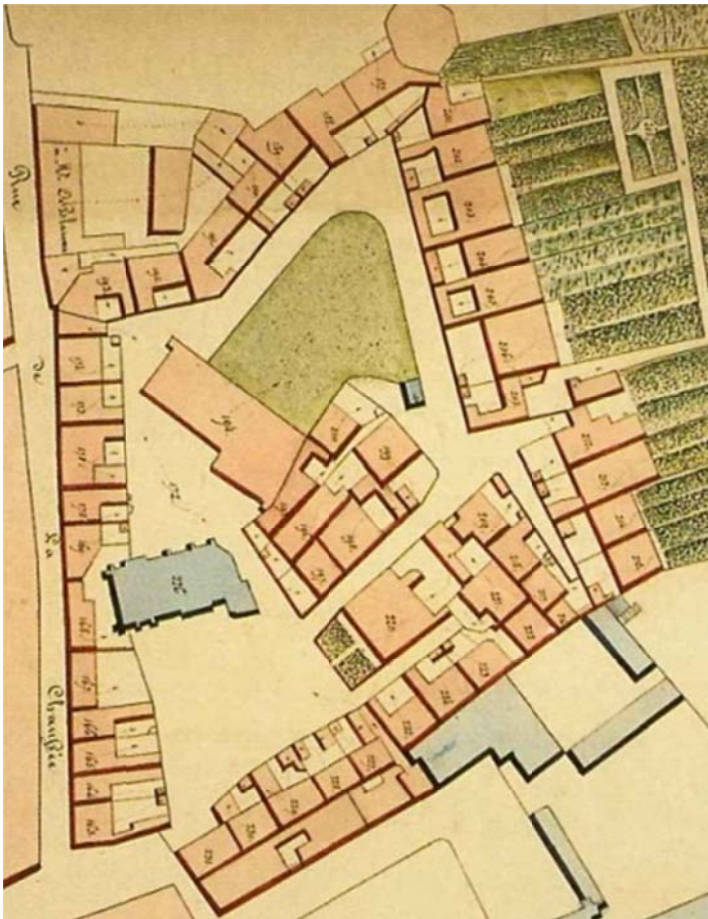
ICONOGRAFIE

Detail toestand **1606-1622** tot 1676. Nieuw begijnhof; noordelijke en oostelijke uitbreiding. Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 66, bewerkt door O. De Beus, oktober 2010.

TIJDSGERELATEERDE GEBEURTENISSEN

Het begijnhof werd in 1612 vergroot door het bouwen van huizen langs de stadsmuur bij het gravenkasteel, en in 1676-1677 door woningen die deels op de voormalige Nedervijver gebouwd werden, waarbij het nieuwe binnenhof ontstond.

Plattegrond 1823. Zie: DESPRIET, P., o.c., p. 48.

Zoals reeds vermeld werd In 1753 de zuidwestelijke voorkoer, of ook oud binnenhof, met kasseien belegd. De plattegrond van 1823 geeft het nieuw binnenhof weer waarbij de bleekweide binnen het Begijnhof komt te liggen.

Een bleekweide – bestaand uit twee gedeelten en omgeven door een haag – komt vaak in de 18de-eeuwse rekeningen voor en wordt gesitueerd als grenzend aan de Grote Zaal. (53)

(53) Zie: Ename Expertisecentrum, *de ontsluiting van het begijnhof in Kortrijk: een moderne interpretatie van een Unesco Werelderfgoedsite*, (onuitgeg. eindrapport voorstudie), 2011, p. 84.

Deze foto dateert van eind 19de eeuw, de periode waarin Clementia Hiers grootjuffer van het Begijnhof was. Ze verbleef er van 1843 tot 1899.

1894. Foto A003599 / Objectnummer: 119517. Zie: KIK-IRPA, Brussel.

Deze postkaarten uit ca. begin 20ste eeuw toont het 'oud' binnenhof. De bestrating bestaat uit kasseien. Er is eveneens een beplante zone te zien met centrale boom, bestruiking en gras.

Handgeschreven datering: **1902**. Zie: archief Pauwels-Stoop architecten postkaart 13.

Datering: verstuurd **1902**. Zie: archief Pauwels- Stoop architecten postkaart 15.

Deze postkaart toont opnieuw het 'oud' binnenhof. De beplante zone is omheind door een laag hek.

Niet gedateerd. Vermoedelijk 1ste helft - begin 2de helft 20ste eeuw. Zie: archief Pauwels-Stoop architecten postkaart 9.

Uitgegeven in **1950-1960**. (postkaart 60-1, reeks uit 'ken uw land' door de Beukelaar)
Zie: archief Pauwels – Stoop Architecten postkaart 24.

Deze postkaart toont het 'nieuw' binnenhof. De bestrating bestaat uit kasseien. De centrale zone bestaat uit gras, omgeven door een haag.

Niet gedateerd. Zie: archief Stoop-Pauwels architecten, detail uit postkaart 27.

Weergave van het 'nieuw' binnenhof. Langsheen de haag zijn bloemen aangeplant.

Zoals blijkt uit het onderzoek door Onroerend Erfgoed werd 'de bleekweide' eind 20ste eeuw benut als moestuin met bloemen (dahlia's), omzoomd door ligusterhaag. Na het stilvallen van het beheer door de begijnengemeenschap, nam de stedelijke groendienst het beheer van de tuin- en pleinruimten op. Annexen worden sindsdien door het OCMW-personeel onderhouden. (54)

(54) Zie: Verslag overlegvergadering met OE en Pauwels-Stoop Architecten tuin Begijnhof Kortrijk, (onuitgeg.), 2005, p. 1.

20ste eeuw. Zie: KIK-IRPA, Brussel.

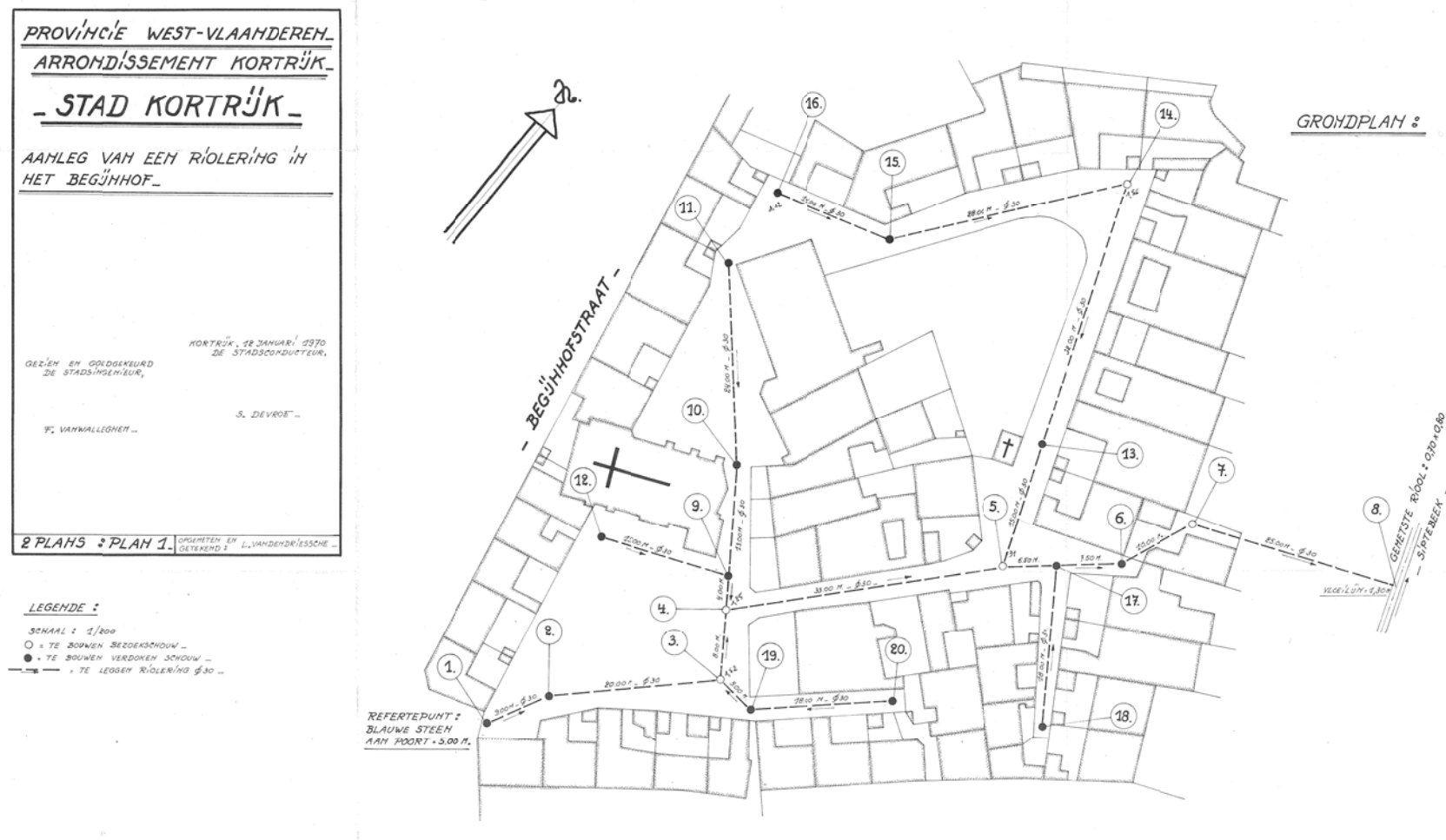
13/11/1965. (Zie: archief OCMW Kortrijk)

Aanplanting van een nieuwe boom.

1 Juli 1966. (Zie: archief OCMW Kortrijk)

Plaatsen van waterleiding.

12 januari 1970. (Zie: archief Pauwels – Stoop Architecten) Aanleg riolering.

november 2004. (Zie: foto Pauwels – Stoop Architecten)

Plaatsen van regenwaterciterne ter hoogte van de bleekweide.

2016. (Zie: foto Pauwels – Stoop Architecten)

iii. Interpretatie

Onderstaand wordt beeldmateriaal uit verschillende tijdsperiodes naast elkaar gelegd om de aanleg verder in detail te analyseren, dit volgens een denkbeeldige wandeling doorheen het Begijnhof in wijzerzin.

Toestand **1894**

(details foto A003599 / Objectnummer: 119517. Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

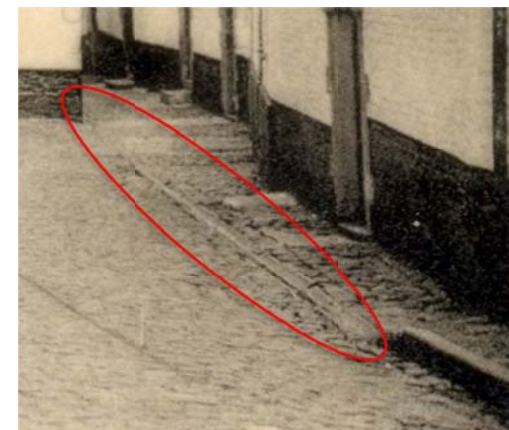

Toestand **1941**

(details foto B024799 / Objectnummer: 119517. Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand **1902**
(detail postkaart nr.13, archief Pauwels-Stoop architecten)

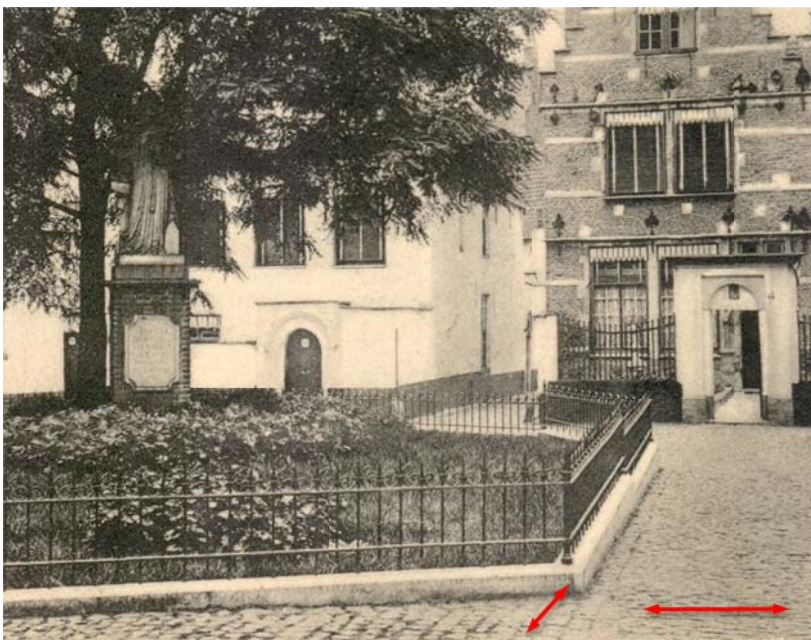

Niet gedateerd. Aanduiding geul.
(detail postkaart nr.9, archief Pauwels-Stoop arch.)

Toestand **21ste eeuw** met aanduiding van platines.
(detail foto Pauwels-Stoop architecten)

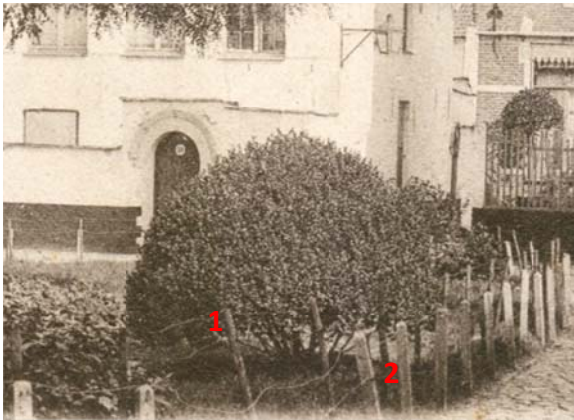
Toestand vermoedelijk **1ste helft 20ste eeuw**
(detail postkaart nr. 7, archief Pauwels-Stoop architecten postkaart)

Toestand **21ste eeuw (24/07/2016)**
(detail foto Pauwels-Stoop architecten)

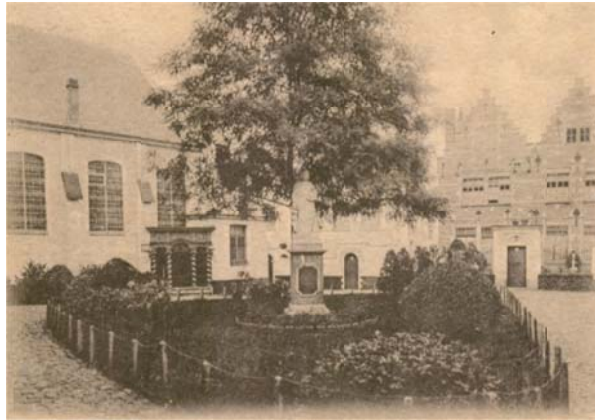
Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

- het type kassei; de 'vossekoppen' zijn deels herlegd of vervangen. Opvallend zijn de toegevoegde stroken in platines.
- op de foto van 1894 is het niet geheel duidelijk of de legrichting van de kasseien wijzigt thv woning 30. Op de foto uit 1941 is dit wel duidelijk te zien.
- in de huidige toestand is duidelijk te merken dat de legrichting van de kasseien thv het perk gewijzigd is tov vroeger (postkaart nr. 7) cfr. aanduiding bovenstaand.
- op postkaart nr. 9 is een riolerings-/afwateringsgeul te zien. Voorheen was dit uitgevoerd dmv kasseien in de lengterichting.
- met de aanleg van de riolering in 1970 zijn hier en daar putdeksels geïntegreerd in de bestrating

Toestand 1902

(detail postkaart nr.13, archief Pauwels-Stoop architecten)

Toestand 1902

(detail postkaart nr.15, archief Pauwels-Stoop architecten)

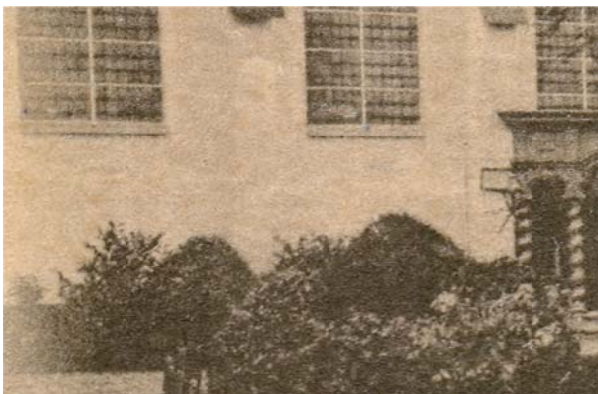
Toestand ca. 1ste h 20ste E- begin 2de h 20ste E

(detail postkaart nr. 7, archief Pauwels-Stoop arch.)

Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

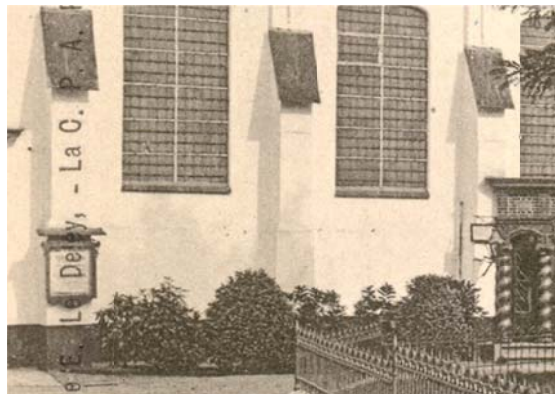
- op postkaart 13 is een omheining in vermoedelijk houten palen met daarrond een tweede omheining in betonnen paaltjes en bedrading te zien. Deze afbakeningen zijn nadien vervangen door een metalen hek.
- de layout van de inplanting van het perk is gewijzigd; o.a. de bolvormige struik is niet meer aanwezig op de postkaart nr.7, noch in de huidige toestand. De huidige aanplanting bestaat o.a. uit een ringvormig aangelegde beplanting.
- op de postkaart uit 1902 is een afboording in een steenachtig materiaal rond het standbeeld aanwezig. Deze is later verwijderd.

Detail plantsoen thv Mattheus kapel :

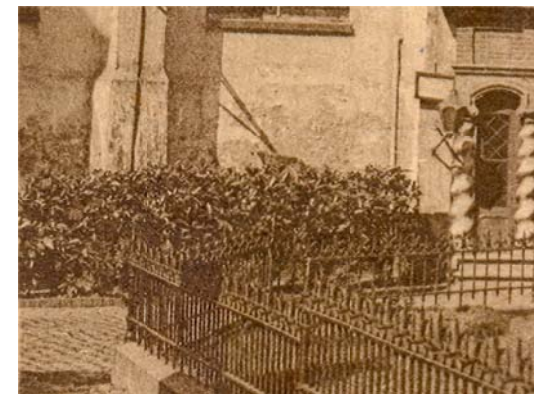
1902

(detail postkaart nr.15, archief Pauwels-Stoop arch.)

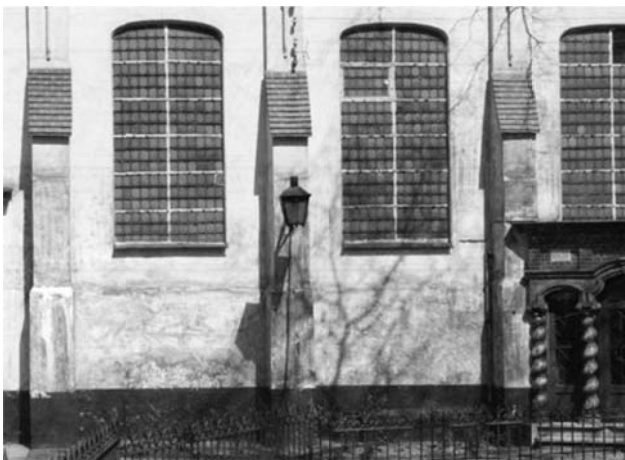
niet gedateerd

(detail postkaart nr.14, archief Pauwels-Stoop arch.)

niet gedateerd

(detail postkaart nr.10, archief Pauwels-Stoop arch.)

1942

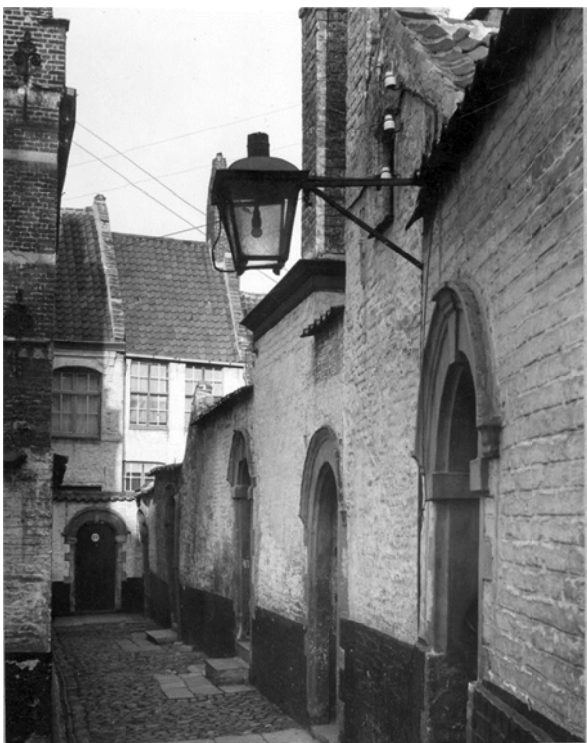
(details foto B027746 / Objectnummer: 119518. Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

21ste eeuw

(detail foto Pauwels-Stoop arch.)

Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat doorheen de 20ste – 21ste eeuw er zich steeds een plantsoen bevonden heeft thv de zuidgevel van de Mattheuskapel.

Toestand **1941**
(foto B024812, Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand **20ste eeuw**
(foto E024091, Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand **21ste eeuw (24/07/2016)**
(detail foto Pauwels-Stoop architecten)

Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

- op de foto links is de bestrating in vossekoppen te zien. Ter hoogte van de inkompoortjes van de verschillende woningen en de doorgang naar de Sint-Maartenskerk liggen onregelmatige vlakken in natuursteen.
- de 'vossekoppen' inclusief natuurstenen betegeling zijn in de huidige toestand vervangen door platines

Toestand **1918**

(foto A008987 / Objectnr: 119519. Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand **20ste eeuw** (vermoedelijk 1ste helft)

(Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand **21ste eeuw (24/07/2016)**

(foto Pauwels-Stoop architecten)

Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

- de 'vossekoppen' zijn deels herlegd of vervangen. Opvallend zijn de toegevoegde stroken in platines.

Toestand **1941**

(foto B024811 / Objectnr: 119516. Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand **21ste eeuw (24/07/2016)**

(foto Pauwels-Stoop architecten)

Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

- de 'vossekoppen' zijn deels herlegd of vervangen. Opvallend zijn de toegevoegde stroken in platines.

Toestand **1965**

(foto, zie Technische Dienst KORPRN_008)

Toestand **21ste eeuw (29/07/2016)**

(foto Pauwels-Stoop architecten)

Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

- de 'vossekoppen' zijn deels herlegd of vervangen. Opvallend zijn de toegevoegde stroken in platines.
- de foto van 1965 geeft bomen in de bleekweide weer, terwijl dit in de huidige toestand niet meer zo is.

Toestand vermoedelijk **1ste helft 20ste eeuw**
(detail foto uit het voormalig museum Begijnhof Kortrijk)

Toestand **21ste eeuw**
(detail foto Pauwels-Stoop architecten)

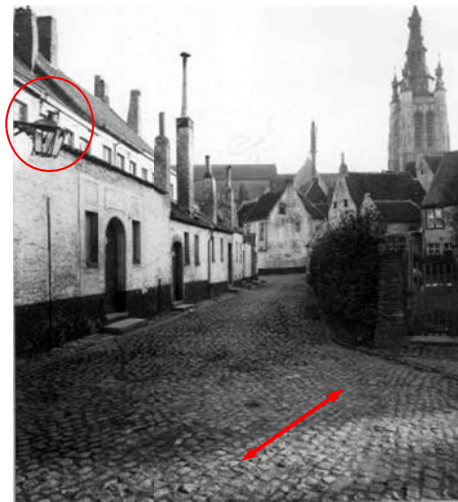
Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

- de 'vossekoppen' zijn deels herlegd of vervangen. Opvallend zijn de toegevoegde stroken in platines.

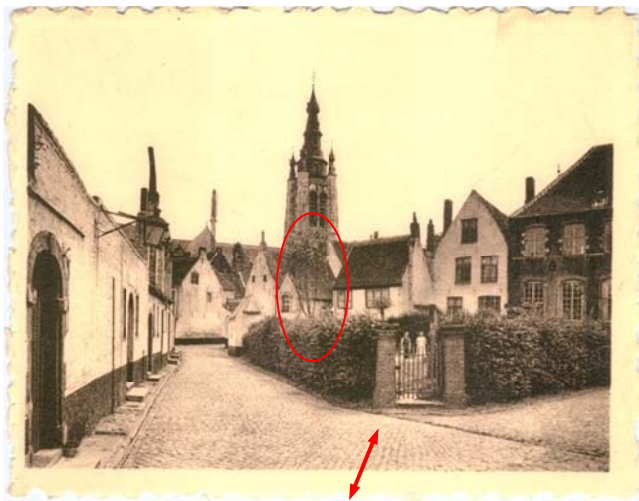
Niet gedateerd.

(foto E007953 / Objectnr: 119516. Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand 1941

(foto B024801 Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand 1950-1960

(postkaart 60-1, reeks uit 'ken uw land' door de Beukelaar)

Toestand 21ste eeuw

(foto Pauwels-Stoop architecten)

Uit deze afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

- de 'vossekoppen' zijn deels herlegd of vervangen. Opvallend zijn de toegevoegde stroken in platines.
- de legrichting van de kasseien is gewijzigd cfr. aanduiding
- de tredes ter hoogte van de inkompoortjes van de woningen zijn in de huidige toestand niet meer aanwezig
- de afwateringsgeul is in de huidige toestand niet meer aanwezig (vervangen door ondergrondse riolering)
- de lichtlantaarns zijn doorheen de 20ste eeuw vervangen door een ander type
- de postkaart van ca. 1950-1960 geeft een boom in de bleekweide weer

Detail poortje bleekweide :

A

B

C

D

E

A Niet gedateerd (detail foto E007953 / Objectnr: 119516. Zie: KIK-IRPA, Brussel)

B Toestand 1941 (detail foto B024801 Zie: KIK-IRPA, Brussel)

C Toestand 1950-1960 (detail postkaart 60-1, reeks uit 'ken uw land' door de Beukelaar)

D Toestand 09/01/2009 (detail foto Pauwels-Stoop architecten)

E Toestand na 2009 (detail foto Pauwels-Stoop architecten)

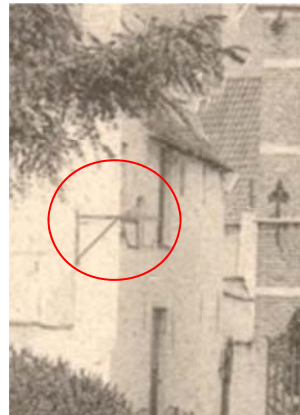
Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

De hoogte van de hekpeilers en type afdekking ervan zijn meermaals gewijzigd. De foto uit 2009 toont hekpeilers die hoger zijn dan de originele cfr. foto A-C. De huidige peilers zijn verlaagd en afgedekt met blauwsteen. Ook deze laatste toestand stemt niet overeen met de originele toestand.

Detail straatverlichting :

A

B

C

D

E

F

- A Niet gedateerd (detail foto E007953 / Objectnr: 119516. Zie: KIK-IRPA, Brussel)
- B Toestand 1902 (detail postkaart nr. 13, zie: archief Pauwels-Stoop architecten)
- C Toestand 1941 (detail foto B024801 Zie: KIK-IRPA, Brussel)
- D Toestand 1950-1960 (detail postkaart 60-1, reeks uit 'ken uw land' door de Beukelaar)
- E Toestand eind 20ste eeuw (detail foto Pauwels-Stoop architecten)
- F Toestand 21ste eeuw thv woning 31 (detail foto archief Pauwels-Stoop architecten)

Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

De weergave van de lichtlantaarn uit 1941 verschilt van de foto A (nr. E007953). De foto uit 1950-1960 vertoont hetzelfde model als op de foto van 1941. Eind 20ste eeuw werden deze lantaarns vervangen overeenkomstig het model foto E. In 2016 werd de lantaarn op de zuidoostgevel van woning 31 vervangen door de elektrische maatschappij door het model overeenkomstig foto F.

De lantaarns zoals op foto A werden met gas gevoed. Deze werden later vervangen door elektrische lantaarns.

Toestand **1894** (detail foto A003600. Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand **1918** (detail foto A008988. Objectnr: 119521. Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand **1965** (detail foto, zie Technische Dienst KORPRN_006)

Toestand **21ste eeuw** (detail foto Pauwels-Stoop architecten)

Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

- de 'vossekoppen' zijn deels herlegd of vervangen. Opvallend zijn de toegevoegde stroken in platines en de putdeksels van de riolering.
- opmerkelijk is het gewijzigde legpatroon van de kasseien voor de Kapel O.-L.-V.-ter-Sneeuw; de huidige toestand verschilt van deze in 1918-1965.
- op de foto uit 1918 is een riolerings-/afwateringsgeul te zien. Voorheen was dit uitgevoerd dmv kasseien.

Toestand 20ste eeuw

(foto E029330 / Objectnr: 119516. Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand 21ste eeuw (24/07/2016)

(foto Pauwels-Stoop architecten)

Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

- de 'vossekoppen' zijn deels herlegd of vervangen. Opvallend zijn de toegevoegde stroken in platines en de putdeksels van de riolering. Op de foto toestand 20ste eeuw is een 'afboording' te zien cfr. aanduiding.

Toestand **1941**

(detail foto B024809 / Objectnr: 119523. Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand **1941**

(detail foto B024803 Zie: KIK-IRPA, Brussel.)

Toestand **21ste eeuw (24/07/2016)**

(foto Pauwels-Stoop architecten)

Uit bovenstaande afbeeldingen blijkt dat het volgende gewijzigd is:

- de 'vossekoppen' zijn vervangen door platines

Algemeen besluit

Bestrating

Volgens P. Despriet zou de zuidwestelijke voorkoer in 1753 met kasseien belegd geweest zijn. Onderzoek door Onroerend Erfgoed stelt dat inbreng van kassei-bestrating vooral gekaderd moet worden in een pittoreske beweging waarbij oud-Vlaamse heropleving werd geëvoceerd cfr.

Wereldtentoonstelling Gent in 1913: “Oud-Vlaenderen”. De vlakkere hardsteen platines en dito stoeptegels zouden een toevoeging uit jaren ’50-’60 zijn, en werden louter vanuit gebruiksvriendelijk oogpunt (begaanbaarheid) aangelegd.⁹

Echter, de vergelijking tussen een foto uit 1965 en een recente foto (21ste eeuw) stelt dat de platines pas na 1965 toegevoegd geweest zijn, vermoedelijk bij de aanleg van de riolering in 1970.

De aanleg van de riolering moet een grote impact gehad hebben op de bestrating binnen het Begijnhof. Op verschillende foto’s is te zien dat de legrichting van de kasseien gewijzigd is geweest. Mogelijks werden hierbij de originele kasseien herbruikt. Het contrast tussen de vossekoppen, ook ‘Napoleons’¹⁰ of ‘rubu’ genaamd, en de platines is groot.¹¹

Verlichting

De gaslantaarns zijn vermoedelijk begin 20ste eeuw vervangen door elektrische lantaarns.

Straatmeubilair

Zitbanken in het Begijnhof zijn een recent gegeven. Op de foto’s en postkaarten, grotendeels uit de 20ste eeuw, is geen straatmeubilair terug te vinden.

‘Oud’ binnenhof

Het groenperk met de boom in het ‘oud’ binnenhof dateert vermoedelijk van na 1823, daar deze nog niet weergegeven is op het kadastraal plan van toen. Mogelijks is dit perk onder het bestuur van grootjuffer Clementia Hiers aangelegd. Zij schafte het marktgebeuren op de zuidwestelijke voorkoer af in 1848. Het beeld van Johanna van Constantinopel in het perk dateert van 1891, gebeeldhouwd door Valère Dupont.

De beplanting en omheining van het perk is doorheen de tijd gewijzigd.

⁹ Zie: Verslag overlegvergadering 30/11/2005 met OE en Pauwels-Stoop Architecten tuin Begijnhof Kortrijk, (onuitgeg.), 20/12/2005, p. 1.

¹⁰ Zie: <http://www.kasseien.be/pages/groothandel-kasseien/kasseien.php?id=103&prodid=113&titel=Vossekoppen>

¹¹ Zie: Verslag overlegvergadering 30/11/2005 met OE en Pauwels-Stoop Architecten tuin Begijnhof Kortrijk, (onuitgeg.), 20/12/2005, p. 1.

Ter hoogte van de de zuidgevel van de Mattheuskerk heeft zich steeds een plantsoen bevonden. De beplanting ervan is doorheen de 20ste-21ste eeuw gewijzigd.

'Nieuw' binnenhof

Algemeen kan gesteld worden dat de layout van de bleekweide, zoals weergegeven op het plan van 1823, grotendeels bewaard is gebleven. Wat ontbreekt op het kadasterplan uit die periode, is het muurtje langsheen de Kapel O.-L.-V.-ter-Sneeuw cfr. foto onderstaand.

foto Pauwels-Stoop architecten

Het toegangspoortje naar de 'bleekweide' is doorheen de tijd gewijzigd. Oude foto's, beschikbaar in de collectie van KIK-IRPA, geven de originele toestand weer.

Ook de invulling van de 'bleekweide' is gewijzigd gedurende de 20ste eeuw. Rond 1950-1960 stonden er enkele bomen. Eind 20ste eeuw werd de ruimte door de begijnen benut als moestuin met bloemen (dahlia's), omzoomd door een ligusterhaag. Deze moestuin verdween met het uitsterven van de begijnengemeenschap.

Het verslag van de overlegvergadering maakt daarnaast melding van het volgende:

'Kaart uit het oud planarchief OCMW (toestand voor 1928) betreft wellicht een nooit uitgevoerd reconstructieplan, opgemaakt met oog op hoger vermelde pittoreske heraanleg. Het plan verschilt met huidige toestand in enkele grensverschuivingen, en in de in 'bedden' ingedeelde aanleg van de 'bleekweide'. Gezien dubieuze historische waarde van dit plan, wordt voorkeur gegeven aan behoud van bestaande configuratie.'¹²

¹² Zie: Verslag overlegvergadering 30/11/2005 met OE en Pauwels-Stoop Architecten tuin Begijnhof Kortrijk, (onuitgeg.), 20/12/2005, p. 1.

3. Bronnenonderzoek

Hiernavolgend wordt een overzicht gegeven van de bronnen, die voornamelijk via de catalogus van de Openbare Bibliotheek Kortrijk terug te vinden zijn.¹³ Dit zowel over de begijnhoven in het algemeen, als specifiek over het begijnhof te Kortrijk. Daarnaast wordt kort weergegeven welke bronnen de verschillende auteurs van de in deze studie geraadpleegde werkstukken hebben gehanteerd. Dit laat toe een beeld te geven waar de nodige informatie gevonden werd. Bovendien kan het een aanwijzing geven waarom sommige bronnen elkaar tegenspreken en welke bronnen cruciaal zijn.

Algemeen

DELMELLE, Joseph, *Abdijen en begijnhoven in België*, Brussel, 1973.

GIJSEN, Joris, *Vlaamse begijnhoven ontdekken en beleven*, Aartselaar, 1999.

HEIRMAN, Michiel, *Langs Vlaamse begijnhoven*, Leuven, 2001. (omslagfoto' s Jan Decreton ; cartogr. red. Frans en Annemie Depuydt-Goyens,)

LEURS, Stan, *Steden en landschappen VII : De begijnhoven*, Antwerpen, 1931.

PEENE, Peter / Programmabrochure. Begijnhovenweekend, zaterdag 29 en zondag 30 september 2001 / Voorw.: Peter Peene, nationaal voorzitter , Leuven, 2001.

SNEIJERS, Marianne, *Begijnhoven : Unesco zet licht op groen*. Eindwerk Katholieke hogeschool Mechelen. Departement handelswetenschappen en bedrijfskunde. Campus Coloma, 1999.

TRIEST, Monika , *Het besloten hof : begijnen in de Zuidelijke Nederlanden*, Leuven, 1998.

VAN AERSCHOT, Suzanne; HEIRMAN, Michiel, *Vlaamse begijnhoven werelderfgoed*, Leuven, 2001.

VERACHTERT, Frans, *Voorsale des hemels ofte het begijnhof in de XVII provinciën*, Retie, 1973.

¹³ <https://bibliotheek.kortrijk.be>.

Specifiek

BAERT-VANDENBERGHE, Miriam, *Leven in het Kortrijkse begijnhof 1585-1789*, Kortrijk, 1999.

BEECKMANS, Luk; DE BUYSER, Frans; VAN BULCK, Gaston, *Munten, rekenpenningen, muntgewichten en religieuze devotionalia uit het begijnhof van Kortrijk*, Kortrijk, 2007.

BODDIN, P., Restauratie van het huis van de grootjuffrouw in het Begijnhof te Kortrijk, Katholieke Hogeschool Sint-Lieven, Departement Industrieel Ingenieur, Campus Rabot, 2000-2001 (onuitgeg.)

BOUCKAERT, Claude, *Het Kortrijkse Begijnhof in de schilderkunst*, Kortrijk, 2007.

COULON, Alphonse-Marie, *Histoire du Béguinage de Sainte Elisabeth à Courtrai d'après les documents authentiques*, Kortrijk, 1891. (X)

DESMET, Ludwig, *Het Sint-Elisabethbegijnhof van Kortrijk (1392-1450)*, (onuitgeg. Licentiaatsverhandeling K.U.L.), Leuven, 1986. (X)

DESPRIET, P., *Ontstaan en ontwikkeling van het Kortrijkse begijnhof*, vol. 21, jg. 2001, afl. 1, nr. 45, Kortrijk, 2001. (> gebruikte bronnen door deze auteur: X)

DESPRIET, P.; GODDEERIS, T.; BEEKMANS, L., *Kortrijk 1382 : muntschat uit het begijnhof*, Kortrijk, 1999.

DEWILDE, Bert, *Begijnhof St. Elisabeth Kortrijk*, Brochure uitgegeven n.a.v. het jaar van de abdijen en begijnhoven 1973, Kortrijk ,s.a. (X)

ENAME Expertisecentrum, de ontsluiting van het begijnhof in Kortrijk: een moderne interpretatie van een Unesco Werelderfgoedsite, 2011 (onuitgeg. eindrapport voorstudie)

FRICKELO, Palmer, *De Sint-Mattheuskerk van het Kortrijkse begijnhof*, Curtricke, vol. 193(1993), p. 184-191.

HIERS, Clementia, *Het Beggijnhof*, Kortrijk, 1938.

HIERS, Clementia, *Het Beggijnhof van Kortrijk*, Kortrijk, 1887 (X)

LEPEER, Chris, *Kerk van de maand juli 1998 : Begijnhofkerk St. Mattheus Kortrijk*, Kortrijk, 1998.

MAHIEU Marcel, *Begijnhofkerk Sint-Mattheus gerestaureerd*, Curtricke, jrg. 292/2003.

MARTENS, Luc , Officiële opening; het Kortrijkse begijnhof van Johanna's wens tot werelderfgoed, tentoonstelling in de Sint-Annazaal van het Begijnhof te Kortrijk; versteende stilte, Kortrijk OCMW, 1999.

NEVEJAN, T., Het Sint-Elisabeth begijnhof te Kortrijk, (onuitg. Licentiaatsverhandeling R.U.G.), Gent, 1991. (X)

ROOSE-MEIER, B., *begijnhof en begijnmuseum*, Kortrijk, s.d. (uitg. Groeninghe) (X)

VANBOSSELE, José, *Gebruiken in het begijnhof van Kortrijk*, De Leiegouw, XV, 1973, p. 107-123. (X)

VAN DOMMELE, Vincent, The St.-Anna Hall of the St.-Elisabeth Beguinage in Kortrijk, (onuitgeg. Masterthesis, R. Lemaire Centre for the Conservation of Historic Towns and Buildings, 1995-1996) (X)

VIAENE, A., *Het begijnhof van Kortrijk in 1491*, Biekorf, 57/9, 1956, 257-259. (X)

Ceremonieboek van het begijnhof der stad Kortrijk, Kortrijk, 1877.

Gebeden ende Godtvrugtige oefeningen ten gebruyke der Joefvrouwen Beggyntiens van het Beggyn-hof tot Cortryck, Kortrijk, s.a.

Het Begijnhof van Kortrijk : Speciaal nummer van de Leiegouw, ter gelegenheid van het jaar van de Begijnhoven, uitgegeven met de bijzondere steun van het Kortrijkse stadsbestuur, 1973, Kortrijk, 1973. (Blauwe poorte : Vormende werken volwassenen) (X)

Respectueux hommage offert par les Dames Béguines de la Ville de Courtrai, à leur bien-aimée supérieure Mademoiselle Clémence Hiers, à l'occasion du 25me anniversaire de son élection, le 21 Juin 1848, Kortrijk, 1873. (Bewaarbibliotheek : Kortrijkse Reeks : KR 3461)

Overzicht van de -volgens Unesco - belangrijkste bronnen:

Archives, Afdeling ROHM West-Vlaanderen, Cel Monumenten en Landschappen

O.C.M.W. Kortrijk, Actualisation et données (mai 1997)

COULON, A.M., *Histoire du béguinage Sainte-Elisabeth à Courtrai d'après les documents authentiques*, Courtrai, 1891.

DE CUYPER, J., Het Begijnhof van Kortrijk. Ontstaan en oudste periode in De Leiegouw; 15, 1973

Bronnen uit de gegeven overzichtslijst, die ook door P. Despriet zijn aangewend, worden weergegeven met een (X).

Werken die ook V. Vandommele gebruikte, zijn:

- HIERS, Clementia, *Het Begijnhof*, Kortrijk, 1938./HIERS, Clementia, *Het Begijnhof van Kortrijk*, Kortrijk, 1887.

Clementia Hiers was meesteres van 1848 tot 1899 en speelde een belangrijke rol binnen het begijnhof.

- NEVEJAN, T., *Het Sint-Elisabeth begijnhof te Kortrijk*, (onuitg. Licentiaatsverhandeling R.U.G.), Gent, 1991.

Dit werk bevat in bijlage de transcriptie van een deel van de jaarlijkse rekeningen tussen 1392-1802, terug te vinden in de perkamentrol bewaard door het begijnhof, die verband hielden met de bouwactiviteiten binnen het begijnhof. In COULON A.M., *Histoire du béguinage Sainte-Elisabeth à Courtrai d'après les documents authentiques*, Courtrai, 1891, wordt de uitgebreide geschiedenis weergegeven vanaf de 16de E en verder. Weliswaar zou deze historiek 'verbeterd en aangevuld kunnen worden aan de hand van archiefdocumenten' aldus J. De Cuyper.¹⁴

Het is raadzaam deze twee laatste bronnen tevens te raadplegen daar het primaire bronnen zijn.

Daarnaast moeten de gegevens verder getoetst worden aan de bouwsporen in situ/opmetingsplannen.

¹⁴ DE CUYPER, J., *o.c.*, p. 44.

BRONNEN

Onuitgegeven

BODDIN, P., *Restauratie van het huis van de grootjuffrouw in het Begijnhof te Kortrijk*, (onuitgeg. Masterthesis, Katholieke Hogeschool Sint-Lieven, Departement Industrieel Ingenieur, Campus Rabot), Gent, 2000-2001.

MAHIEU, F., *Eenen ghelazen veinstre, De restauratie van het schrijnwerk in het Kortrijkse Sint-Elisabeth Begijnhof*, s.l.

VAN DOMMELE, V., *The St.-Anna Hall of the St.-Elisabeth Beguinage in Kortrijk*, (onuitgeg. masterthesis, R. Lemaire Centre for the Conservation of Historic Towns and Buildings), Leuven, 1995-1996.

Foto-archief en voorgaande restauratiedossiers StoopArchitecten bvba

Zie oa. verslag overlegvergadering met OE en Pauwels-Stoop Architecten tuin Begijnhof Kortrijk, (onuitgeg.), 2005.

Boeken en artikels

DEBRABANDERE, P., *Folklore van het Kortrijkse begijnhof* in: *Het Begijnhof van Kortrijk*, in: De Leiegouw, Jg. XV - 1973, afl. 1-2, Kortrijk, 1973, pp. 63-80.

DESPRIET, P., *Het Kortrijkse begijnhof uit volks- en oudheidkundig oogpunt*, in: De Leiegouw, Jg. XV - 1973, afl. 1-2, Kortrijk, 1973, pp. 85-96.

DESPRIET, P., *Ontstaan en ontwikkeling van het Kortrijkse begijnhof*, vol. 21, jg. 2001, afl. 1, nr. 45, Kortrijk, 2001.

DE CUYPER, J., *Het begijnhof van Kortrijk. Ontstaan en oudste periode (13de – 15de E)*, in: De Leiegouw, Kortrijk, 1973, pp. 5 - 48.

Internet

<http://inventaris.vioe.be>, geconsulteerd: september 2010.

<http://whc.unesco.org/uploads/nominations/855.pdf> , geconsulteerd: september 2010.

<http://www.beeldbankvlas.be>, geconsulteerd: september 2010.

<http://www.kikirpa.be>, geconsulteerd: september 2010.

<https://bibliotheek.kortrijk.be>, geconsulteerd: oktober 2010.

<http://www.kasseien.be/pages/groothandel-kasseien/kasseien.php?id=103&prodid=113&titel=Vossekoppen>, geconsulteerd: juni 2016.